

Varbergs Societetspark
1856 -2009
En promenadpark's förvandling.

Av
Kristina Gustavsson
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
SLU, Alnarp
2009-06-17

SLU, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Trädgårdsingengörsprogrammet inriktning Design

Titel (Svensk):

Varbergs Societetspark 1856-2009, En promenadparks förvandling

Titel(engelsk):

Varbergs Societetspark, A parks history and transformation

Huvudområde:

Trädgårdshistoria

Nyckelord:

Societetspark, brunnspark, parkhistoria, borgerskap, parkskötsel, parkaktiviteter,

Författare:

Kristina Gustavsson

Handledare:

Agronomie Doktor Kjell Lundquist, SLU Alnarp

Examinator: Åsa Klintborg Ahlklo, SLU Alnarp

Kurskod:

Ex0301

Kurstitel:

Examensarbete för Trädgårdsingenjörer

Omfattning:

10 p (15 hp)

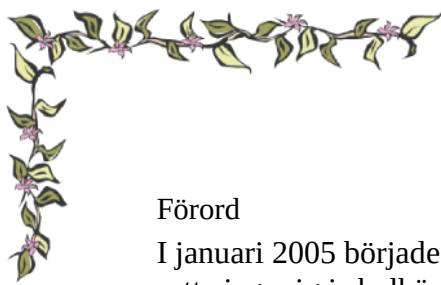
Nivå och fördjupning:

Kandidat (Grund C) Ansvarigt område: Landskapsutveckling

Utgivningsort:

Alnarp

2009-06-17

Förord

I januari 2005 började min resa mot den destination som heter en examen. Då i januari 2005 satte jag mig i skolbänken igen efter att ha arbetat ett femtontal år. Det kändes pirrigt och spännande. Aldrig i min vildaste fantasi kunde jag föreställa mig vad som väntade i slutet på denna nu fyraåriga långa resa. Men nu är jag ÄNTLIGEN klar och här är resultatet.

Många och ibland långa timmar har jag suttit i olika arkiv för att leta efter material till mitt examensarbete. Det har varit ett roligt och mycket givande arbete och jag har lärt mig mycket om Varbergs Societetspark men också om Varberg och dess grönytor i övrigt. Jag har i skriften träffat på personer som varit ihärdiga i att få Varberg till att bli grönt och även fått möjlighet att träffa de personer som idag arbetar med dessa grönytor. Jag har stött på en del svårigheter med att finna visst material men hittat andra vägar att följa istället.

För att Ni som läsare ska få en förståelse för mitt intresse för Varbergs Societetspark som examensarbete, måste jag först ge er en kortare beskrivning om varför jag valt detta ämne. Denna park har alltid varit något av en samlingspunkt för många Varbergsbor och sommargäster. I och med Societetshusets tillkomst så blev den ett tillhåll för många ”ungdomar” under sommarsäsong.

Även jag, och mina föräldrar före mig, ”drog in” till ”Societen”, på lördagskvällarna under sommaren när det var dans i Societetshusets restaurang. ”Societén” är det vardagliga namnet på societetshuset bland Varbergsbor. I mitt arbete kallar jag societetsrestaurangen för ”societeten” eller societetshuset. Själva parken benämner jag som Societetsparken eller Badhusparken eftersom de två är olika namn på en och samma park.

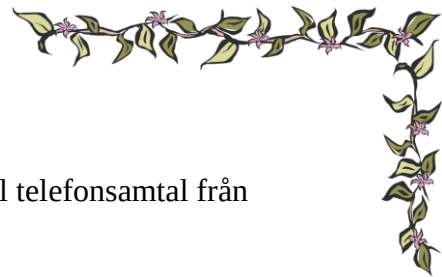
Jag har alltid fascinerats av denna exotiska byggnad och på senare tid under min utbildning till trädgårdsingenjör har jag blivit mer och mer nyfiken på själva parken och har undrat mycket över hur den sett ut under sin tidiga glansperiod. Detta ville jag ta reda på och så blev det ett ämne för min examensuppsats,

Att jag valde detta ämne till min uppsats beror till stor del på min eminente och kunnige kursledare i kursen LP0366 C Trädgårdsrestaurering och inspirerande föreläsare i kursen LP0382 A Trädgårdens historia och gestaltning, tillika handledare för min uppsats, Agronomie doktor Kjell Lundquist vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Alnarp.

Så, mitt största tack går till dig Kjell för att du, med ditt intresse för Trädgårdens historia och stora kunnande och engagemang när det gäller att bevara och restaurera gamla parker och trädgårdar, har smittat av dig på ännu en historietörstande elev.

Jag vill också tacka alla de personer som varit mig behjälpliga i att finna det material som jag har sökt efter;

Carina Svensson på Varbergs länsmuseum som ”känkat” och burit på många mappar, och försökt att besvara många utav mina frågor och Linda Bjärsdal-Rugan och Göran Norsander på Varbergs kommunarkiv, där jag suttit i många, långa dagar med näsan djupt nere i olika arkivmappar. Det har varit ett detektivarbete av stora mått.

Stefan Larsen på Gata och Park, Varbergs kommun som har fått ett antal telefonsamtal från mig om både det ena och andra.

Magdalena Djupdal och Marie Gunsell på Stadsbyggnadskontoret och Cecilia Ehn på Lantmäteriet för att de har försett mig med olika kartor.

Även Andreas Lingkvist, landskapsarkitekt i Varbergs kommun som delade med sig av det material han samlat på sig, och Rune Överberg, stadsträdgårdsmästare i Varbergs kommun ska ha ett särskilt tack.

Tack till Carl Anders Lundgren, författare och bokförläggare och Bengt-Arne Persson tidigare museiintendent på Varbergs Länsmuseum, några utav Varbergs mer historieintresserade personer. Även ett tack till Gert Nelje som tog sig tid att visa mig parken utifrån den forskning han gjort.

Min familj och mina vänner ska ha ett särskilt tack, för att de pushat på mig de gånger jag varit nära att ge upp. Men nu är jag framme vid slutdestinationen och jag tycker att denna resa har varit väldigt rolig.

Tack!

Varberg den 17 juni 2009
Kristina Gustavsson

Summary

The Society Park (Societetsparken) of Varberg here in Sweden, established in the year 1883 (1856), is one of the most famous parks in Varberg. Today it is, more or less, only used as a park that you will walk through in the wintertime, under the summer season though, the park starts blooming and then it is used for public music and singalong evenings. Earlier it was an old health resort park with its fine old traditions.

The Societetsparken was a private owned park until 1902 when the town purchased it. On this plot there was already a smaller park and it was established as early as in 1856. It was called Badhusparken (The Public Bath Park) and it belonged to the hot- and cold-bathhouses, and these baths were very well frequented. Varberg was and is, for those who already do not know, a health resort where every kind of swimming, both outside in the sea and in the pool inside, is high tradition. From the beginning, this park, Badhusparken, was not used to drink healthy water in, but with its strategical situation behind the two bathhouses it was a perfect place for that kind of park. There was already a health resort park of this kind in Varberg, the Brunnsparken, but it had to close down because it was too small and could not compete with the Societetsparken.

To tell the truth, Societetsparken was little of a fake because it did not have its own well. The owners had to deliver water from another well, also a famous place, called Svartekällan (The Black Well), south of Varberg, where the tradition of drinking healthy water started in 1811 when the well with its excellent water was first discovered.

Throughout the many years it has happened a lot in the park. Some of the historical footprints are left but they are just footprints, lots of things have been changed, like the buildings and the pathways. A lot of trees, planted in the early days, have been cut down. They have been replaced with similar or different species. Also some of the flower beds beside the pathways are gone or remodelled. But instead there is a lot of new flowerbeds in the park. The Societetsparken is very well invested in according to Summer Flowers. This is because this park is very frequented by tourists in the summer season.

This essay is about some of the historical eras in the park. The work is mostly about design and use, but even people, important for the parks establishing and maintenance are written about here. It is a work that compares “now and then”. The essay will hopefully be something to relay on in the further developing work in the park.

Sammanfattning

Varbergs Societetspark, anlagd år 1856, är en av Varbergs mest kända parker. Idag är den egentligen bara använd som en genomgångspark, förutom på sommaren då den blommar upp under de sommarkvällar som det bjuds på allsång och annan musik i parkens musikpaviljong. Förr var Societetsparken en anrik gammal brunnspark och fanns i privat ägo fram till dess att staden 1902 tog över ägande och skötsel efter att det privata badhusbolaget blivit vräkt. Det fanns redan tidigare ett parkområde på platsen som kallades Badhusparken och hörde till Varbergs varm- och kallbadhus som alltid varit välbesökta. Varberg var och är för den som inte redan vet, en badort/kurort där all form av badande, såväl i havet som inomhus stått högt i kurs. Att begreppet badort innebär att man badar, antingen i havet eller i någon form av badanläggning det förstår vi, men vad innebär begreppet kurort?

En kurort är en plats dit människor åker säsongsmässigt, oftast på sommaren. Huvudsyftet var att bota sjukdomar med hjälp av olika naturläkemedel, däribland varmt och kallt mineralvatten i kombination med ett gott klimat. Rekreation var också ett av syftena tillsammans med att idka sällskapsliv. Sällskapslivet var en viktig del i det borgerliga livet, kanske tom. ett tvång för att visa upp sig och få bekräftat att man hörde till ett speciellt samhällsskikt.

Badhusparken användes inte för brunnsskickning från början men med sitt strategiska läge mellan varm- och kallbadhuset hade den ett perfekt läge för att användas som brunnspark. Det fanns redan tidigare en park i Varberg, Brunnsparken, se fig. 7, där brunnsskickning förekom, men denna slogs ut i konkurrensen i och med Societetsparkens tillkomst.

I sanningens namn måste ändå nämnas att Societetsparken inte var någon ”brunnspark” i egentlig mening, den hade nämligen inte hade någon egen brunn, utan vattnet forslades hit ifrån den berömda Svartekällan som ligger söder om Varberg. Vid denna källa började man dricka brunn redan 1811 då den upptäcktes för sitt goda vatten.

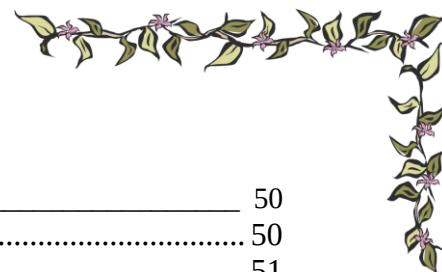
Det har hänt mycket genom tiderna i Societetsparken, en del av de historiska spåren finns kvar, men de är just bara spår, mycket är förändrat som t ex byggnader och gångsystem. Dessutom har alla eller nästan alla träd, som planterades i parkens tidiga barndom, tagits bort eller blivit ersatta med andra av motsvarande art eller helt andra arter. Många är också de vackra planteringar utmed gångarna som är helt borttagna. Andra planteringar har utvecklats eller är helt nyplanterade. Gångarna å sin sida har breddats, gjorts rakare och blivit asfalterade. Denna kanske något brutala förändring skulle kunna ha undvikits eller åtminstone gjorts på ett mindre brutalt sätt om det funnits kännedom om vikten av att vårda något som har eller har haft ett stort kulturellt värde. Sedan 1982 finns det en möjlighet att tillgodose dessa nödvändiga kunskaper. Detta i och med att Organisationen ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) tagit fram ett mycket användbart styrdokument, det s.k. Florensdokumentet. Här finns ett antal punkter som man behöver känna till.

Denna uppsats behandlar parkens historiska epoker. Arbetet behandlar främst utseende och användning, men även personer som varit viktiga för parkens tillkomst och parkens underhåll tas också upp här. Det är också ett arbete där jämförelser mellan nu och då görs och är tänkt att bli en dokumentation som skulle kunna ligga till grund för det fortsatta utvecklingsarbetet med Societetsparken.

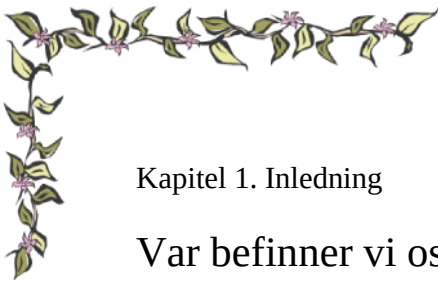
Innehållsförteckning

<i>Förord</i>	<i>I</i>
<i>Summary</i>	<i>III</i>
<i>Sammanfattning</i>	<i>IV</i>
<i>Kapitel 1. Inledning</i>	<i>3</i>
Var befinner vi oss?	3
Bakgrund	6
Mål och Syfte	6
Några aktuella frågeställningar	7
Material och Metod	7
Avgränsningar	8
<i>Kapitel 2. Parkens upphovsmän och skötsel</i>	<i>10</i>
Esaias Tegnér	10
Herman Rhode och ”Småfåglarnes Vänner”	11
Konsul Bagge och Apotekare B T Santesson	12
Skötseln av parken	13
<i>Kapitel 3. Parkens äldre historia</i>	<i>14</i>
En park med många namn	14
Societetsparkens utformning, utseende och användning.	15
Parken.....	15
Arkitekten och hans byggnader.....	26
Aktiviteter i parken och dess besökare.	31
<i>Kapitel 4. Dagens park.samt reflektion och sammanfattning</i>	<i>34</i>
Trädbeståndet och viktigare planteringar i parken	35
Övriga lignoser	46
Skötsel av dagens park	49

Parken i jämförelse mellan idag och ”gårdagen”	50
Entrén i öster	50
Västra delen med springbrunn, grusyta och grönyta	51
Rosariet.....	53
Grusplanen framför societetshuset	54
 Reflektion och Sammanfattning.....	 55
 <i>Källor och Litteratur</i>	 59
Tryckta källor och litteratur	59
Otryckta källor	59
Muntliga källor.....	60
Internetbaserat material och digitala databaser	60

Omslagsfotografi på framsidan: Varberg, Läns museet i Hallands bildarkiv regnr: F2324

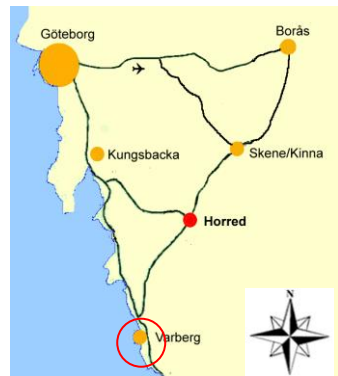

Kapitel 1. Inledning

Var befinner vi oss?

Varberg är en mindre stad på västkusten ca 70 km söder om Göteborg och har i många år ansetts vara en sommarstad, men det stämmer inte riktigt längre. Fler och fler flyttar in och bosätter sig permanent.

Staden Varberg har idag många vackra grönområden och parker. En av parkerna är Societetsparken. Parken ligger nere vid hamnen innan för Varbergs fästning som är ett mycket populärt turistmål. Societetsparkens historia är ämnet för min examensuppsats.

Figur 1. Varberg, kuststad på västkusten söder om Göteborg.
www.lidbergsbuss.se

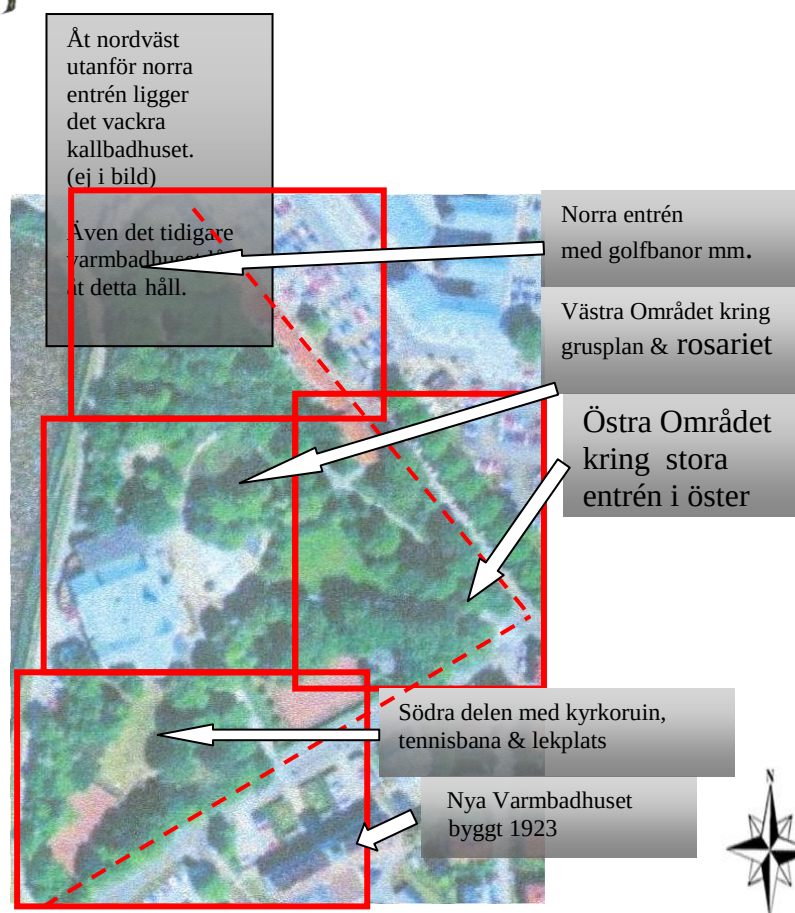
Figur 2. Varbergs stad, med Societetsparken rödmarkerad. Karta: Eniro AB

Figur 3. Varbergs innerstad. Societetsparken ligger längst ut vid havet, se röd markering. Karta: Varberg, Varbergs kommun, Stadsbyggnadskontoret, kopierad digital karta från 1999.

Societetsparken ligger nere vid hamnområdet strax utanför centrum av Varberg. Det är ingen stor park, endast 2,2 ha (22 178 m²), men den är en av Varbergs mer kända och mest frekventerade parker; åtminstone på sommaren. Under resten av året ligger den väl mer eller mindre öde. Det finns dock en ”lekplats” som då och då besöks utav förskolor, barnfamiljer mm.

För att underlätta beskrivningen har jag gjort en indelning av parken. Parken kan sägas bestå av fyra olika områden med något flytande gränser; Södra delen Västra området kring grusplan, Norra entrén och Stora entrén i Öster, se fig. 4.

Figur 4. Societetsparken, flygfoto. Indelningen av densamma är gjord i efterhand. Den streckade röda linjen visar parkens gränser mot landsidan
Källa: Varberg, Lantmäteriverket.

Alldeles intill parken, ute i vattnet i nordväst, ligger det för Varberg så berömda kallbadhuset. Det är det tredje i raden sedan 1866. Det sista byggdes upp under 1990-tal med återinvigning 1996. Att det fått byggas upp på nytt så många gånger har främst berott på att stormar förstört de tidigare byggnaderna.

På andra sidan, sydost om Societetsparken, ligger varmbadhuset och det har det gjort sedan 1923 då detta nya varmbadhus stod färdigt. Innan dess låg det också nere vid vattnet, strax intill kallbadhuset, men på land. Då fick parken skydd av de båda badhusen och Varbergs fästning som också ligger strax utanför parken i väster. Fästningen ger skydd även i våra dagar.

Societetsparken, tillsammans med varmbadhuset och kallbadhuset, hörde till Varbergs Badbolag mellan åren 1883 - 1902.

Bakgrund

Detta examensarbete över Varbergs Societetspark har tillkommit på grund av mitt stora intresse för historia. Ända sedan barnsben har jag förundrats över det stora vackra huset i Societetsparken och vad som hände därinne. Jag fantiserade om alla ”fina” damer i vackra kläder, om barnen som lekte och farbröderna som satt inne i rökrummen och rökte. Idag är det endast restaurangen samt musikkvällarna och minigolfbanorna om sommaren som lever vidare. Alla andra aktiviteter har mer eller mindre försvunnit.

Efter att ha studerat en ”liten bit” av det stora ämnet natur/trädgård har jag också blivit intresserad av själva parkens (läs utemiljöns) historia och dess växtmaterial. Jag har också börjat fundera över hur man skulle kunna göra för att få parken att bli mer frekventerad under resten av året när alla sommargäster och turister åkt hem.

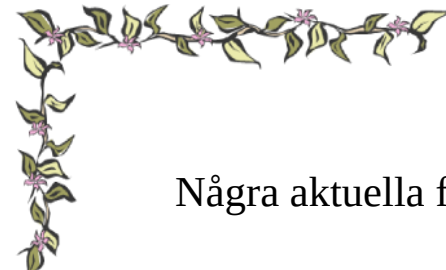
Jag har valt att i denna uppsats forska vidare i dåtid och nutid. Framtiden får vänta till ett senare tillfälle. Jag tror att detta arbete säkert kan fylla en och annan lucka hos många.

Mål och Syfte

Målet har varit att kartlägga Varbergs Societetsparks historia från den tid den anlades år 1856 fram till dags dato. Varberg har varit och är fortfarande en stad där kurortens mentalitet fortlever, om än i något förändrad form.

Ambitionen har varit att mitt arbete skulle kunna bidra med viktig kunskap för parkens utemiljös fortlevande, åtminstone när det gäller den historiska synen på parken vid framtida åtgärder såsom skötsel, nyplantering och förändring av parken för att underlätta arbetet så att inga misstag sker vad gäller de delar av parken som kan vara väl värda att bevaras.

Syftet är också att bispringa den eller de privatpersoner som är intresserade och vill veta mer om Societetsparken, kurorternas och brunnsdrickandets era och vad det innebar. Ett tredje syfte är att dela med mig av kunskapen om hur viktigt det kan vara att bevara något för eftervärlden i så gott skick att framtidens människor inte ska behöva leva i en skapad illusion om hur det såg ut förr.

Några aktuella frågeställningar

Hur såg det ut på platsen innan parkområdet kom till och vad användes det då till?

Hur blev parken en badhuspark/brunnspark och varför?

Hur såg parkens utformning ut från början och vad har förändrats?

Vilket växtmaterial fanns i parken från början och hur har det förändrats genom tiderna?

Vem/vilka såg till att Societetsparken och Societetshuset anlades?

Vem/vilka var det som utformade parken, fanns det någon landskapsarkitekt?

Vem är arkitekten/arkitektbyrån som ritade Societetsparkens vackra byggnad?

Vilka var de eventuella trädgårdsmästarna och trädgårdsarbetarna?

Hur gick det till att dricka brunn i kur- och badorten Varberg?

Vad innebär begreppet kurort?

Vilka var de personer som nyttjade brunnsparken i sin glans dagar?

Material och Metod

Societetsparkens historia har tecknats med hjälp av äldre planer, kartor, annat skrivet arkivmaterial och fotografier mm., allt med relevant historisk bakgrund. Litteraturstudier har gjorts i relevanta ämnesdelar. Arkivstudier har genomförts vid Landsarkiven i Lund och Göteborg, Lantmäteriet, främst i Varberg, Brandförsäkringsverket och olika stadsarkiv.

En egen inventering av växtmaterial, främst trädarter på platsen, har gjorts med hjälp av underlag från Varbergs kommun. Intervjuer har gjorts med personer som antingen själva tidigare forskat om parken/Varbergs historia eller som arbetat/arbetar i parken idag.

Avgränsningar

Arbetet har främst koncentrerats till parkens tidiga historia (mitten av 1800-tal till 1950-tal) och sådant som knyter an till parken under denna tid. För att få en förståelse för hur parken kom till så görs en kort samtida beskrivning av grönyrtornas tillkomst i Varbergs stad. En beskrivning görs av parken idag för att ge en jämförelse mellan nu och då.

När gäller växtmaterial så har jag medvetet uteslutit utplanteringsväxter och lökar. Detta pga. att planteringarnas komposition vad gäller växtmaterial och mönster skiftar från år till år.

Jag skulle gärna vilja ta upp mer om det mycket omtalade och väldigt speciella kallbadhuset här men om detta har det redan skrivits mycket därför behandlar jag det bara kort. För den som är vidare intresserad så återfinns en publicerad skrift i min källförteckning.

I Societetsparkens södra del finns det ett röse som är ett minnesmärke över det som sägs vara Varbergs äldsta kyrka, vilken skulle härröra från 1600-talet. Dessutom gick Kungsvägen fram över den mark som sedan blev societetsparken. Vägen sträckte sig rakt från norr till söder och skulle då ha haft samma sträckning i parken som den södra ingången in till parken. Vägen skulle också ha gått fram tvärs genom det nya varmbadhuset där det ligger idag. Eftersom det redan har forskats mycket om detta ämne av en man vid namn Gert Nelje så hänvisar jag bara till hans bok, ”Inte bara gravar”, 2006.

Jag skulle ha velat behandla det mycket omtalade och speciella kallbadhuset här i Varberg men om det har det redan skrivits en hel del spaltmetrar och därför behandlar jag det bara kort. För den som är intresserad av att veta mer så hänvisar jag till min källförteckning.

Förändringens vindar.

Vad vill jag säga med denna rubrik? Jo, att det har, som jag beskriver i texten i mitt arbete, skett en hel del förändringar, några av det mer brutala slaget andra lite mindre brutala. Detta hade kunnat undvikas om man känt till det styrdokument, Florensdokumentet, som jag beskriver nedan. Det innehåller betydligt mer än de delar jag tar upp här men det som står att läsa i hela detta dokument är kanske rent av nödvändiga kunskaper som man bör känna till innan man ”sätter spadarna i backen”. Det är mycket viktigt att veta vad man vill när man ska renovera/utveckla en park. Det är också vara viktigt att känna till parkens historia så att man i möjligaste mån tar vara på de kulturhistoriska värden som finns i här och inte låter dessa gå förlorade.

Florensdokumentet (1982) ¹

Den organisation som tagit fram detta dokument är ICOMOS, (International Council on Monuments and Sites). Detta är en världsomspännande organisation för professionella kulturvårdare och Unescos exportorgan för kulturmiljövård och Världsarvskonventionen.

Detta dokument togs fram för att underlätta och stödja arbeten som innebär ett bevarande av historiska parker och trädgårdar. Vad är då en historisk park? Enligt § 8. i Florensdokumentet så är det ”ett särskilt landskap som associeras med ett minnesvärt skeende, t.ex. en viktig historisk händelse, en myt, ett sägenomspunnet slag eller motivet för en berömd målning.” Societetsparken skulle kunna gå in under – en viktig historisk händelse i och med sin egenskap av att vara en brunnspark.

I detta dokument finns också ett antal paragrafer som ger en hänvisning till vad som är viktigt att tänka på eller ta hänsyn till när en park eller trädgård ska rustas upp. Det finns en paragraf, § 15, som kan tyckas vara extra viktig inför ett upprustningsarbete;

§ 15. Ingen restaurering och framförallt ingen rekonstruktion av en historisk park eller trädgård får göras utan föregående noggranna studier som kan garantera att arbetena är korrekta ur vetenskaplig synpunkt. Sådana studier kan innebära allt från arkeologisk utgrävning till sammanställandet av dokument om anläggningen i fråga och om liknande anläggningar. Innan arbetena själva påbörjas måste en plan för dem utarbetas som grundas på ovannämnda studier. Denna plan måste underställas en expertgrupps gemensamma prövning och godkännande.

även § 10 i Florensdokumentet är av största vikt;

§ 10. Vid varje åtgärd av underhåll, konservering, restaurering och rekonstruktion av en historisk park eller trädgård, eller en del av den, måste alla dessa viktiga beståndsdelar behandlas samtidigt. Isoleras de olika åtgärderna från varandra så skadas helheten.

Detta Florensdokument hittar man i rapporten ”Historiska parker och trädgårdar – ett arv att vårda och sköta”.²

¹ Florens, 1982

² Stockholm, Riksantikvarieämbetet, Rapport, 1996. sid. 8-9

När vi tittar närmare på hur Varbergs Societetspark kom till upptäcker vi att mycket i staden är sammankopplat. Det är en liten stad och under den tid när parken kom till, och ett par decennium framåt var det först och främst medborgare ur stadens övre skikt som styrde och ställde i staden. Samma personer satt mer eller mindre i alla större styrelser av betydande vikt. Detta gör att jag nämner och behandlar sådant som indirekt påverkat både Societetsparkens uppkomst och skötsel.

Esaias Tegnér

Den berömde biskopen och skalden Esaias Tegnér besökte Varberg år 1826 för att dricka brunn och ta hälsobad. Han bidrog troligtvis, indirekt, till att Varberg fick sina parker och grönområden, däribland Badhusparken, när han i ett brev till gode vännen Brinkmann uttryckte hårda ord om Varberg och dess ”gröna områden”.³

Uttalandet finns att läsa i Hallands Tidning, från 1939, den 1. April. I ett referat från ”Fastighetsägareföreningens sammanträde på Fredagen”:

”Lägg nu till allt detta den omständigheten att Varberg utom all fråga är det fulaste stället i Sverige; Det är Nordens sanddosa, icke ett träd, icke en skugga, icke en grön fläck så lång ögat räcker, blott flint-skalliga berg och saltvatten och skriftsand”⁴.

Det enda som Tegnér tyckte var grönt var ”doktor Bexells Vasaband och kyrkoherdefrun Maria Nordvalls buske”⁵.

Detta uttalande gjorde nog att många Varbergsbor särskilt de med större inflytande började intressera sig för den gröna miljön. Ingen ville ju leva med skammen att Varberg skulle vara en sandöken. Detta var möjligen kanske en av anledningarna till att den park som senare kom att kallas ”Societetsparken” kom till.

Figur 5. Biskop Esaias Tegnér
Teckning: Maria Röhl, 1829

³ Varbergs Kommun, 1993, ”En kommuns historia”.

⁴ Tidningen Halland, 1939-04-01, Referat från Fastighetsägareföreningens Sammanträde

⁵ Halmstad, Hallands Posten, 1977- 08-11

Herman Rhode och ”Småfåglarnes Vänner”

Den som kanske betytt mest för skapandet av Varbergs parker och annan grön miljö var Herman Teodor Benjamin Rhode som beskrivs i ett hyllningstal skrivet av Hugo Gerlack.

Herman Rhode föddes 1823 i Harplinge, Halland. Hans släkt bestod till stor del av präster. Han ärvde kärleken till sin provinskarga natur och den behöll han livet ut. 1852 finner vi honom som ordinarie rektor på Elementarskolan i Varberg, en befattning han hade i 45 år. Rhode var en duktig lärare och sann ungdomsvän. Han talade varmt om naturen och han ansåg att skogen var viktig för oss människor, inte bara dess skönhet utan också dess hygieniska och sanitära värde.

Detta gjorde att han lät starta ett litet sällskap som han kallade ”Småfåglarnes Venner” med en årsavgift på 25 öre. Syftet var att väcka ungdomars intresse för småfåglars omvårdnad, samt träd- och växtvård. Ett liknande sällskap med samma namn hade han tidigare stött på i Göteborg. I Marstrand hade en kollega ordnat med trädplanteringar, detta hade gjorts med hjälp av ungdomar som var de som utförde planterandet.

Att han vände sig till sina elever och andra unga samhällsmedborgare berodde till största delen på att de äldre medborgarna i Varberg först inte hade visat sig intresserade. Det ansågs nämligen på den tiden att inte något kunde växa och frodas på de kala klipporna. Outtröttlig lät han plantera de träd som idag vuxit sig mycket stora. I början av 1870-talet började han plantera på Påskberget i Varberg, se fig. 6. Varbergs stad som ägde marken, gav honom tillåtelse. Han fick kämpa mot illvilja och oförstånd. Stora påskeldar förstörde mycket av det som hade planterats men Rhode gav inte upp. Om och om igen lät han plantera nytt, ofta med pengar tagna ur egen ficka.

Under 1880-talet fick han hjälp av badortens nye intendent, doktor Alfred Levertin som något år tidigare hade bildat ett liknande sällskap med namnet ”St Erik”. I och med detta ombildades nu sällskapet under ett annat namn ”Planteringsällskapet Småfåglarnes Venner”. Nu gick många Varbergsbor med i sällskapet, hög som låg, gammal som ung. Årsavgiften höjdes till 1 krona. Därmed var Påskbergets framtid säkrad⁶.

Figur 6. Påskberget ligger något sydost om jämförelse görs med Societetsparken.

⁶ Varberg, kommunarkivet, Småfåglarnes Vänners arkiv

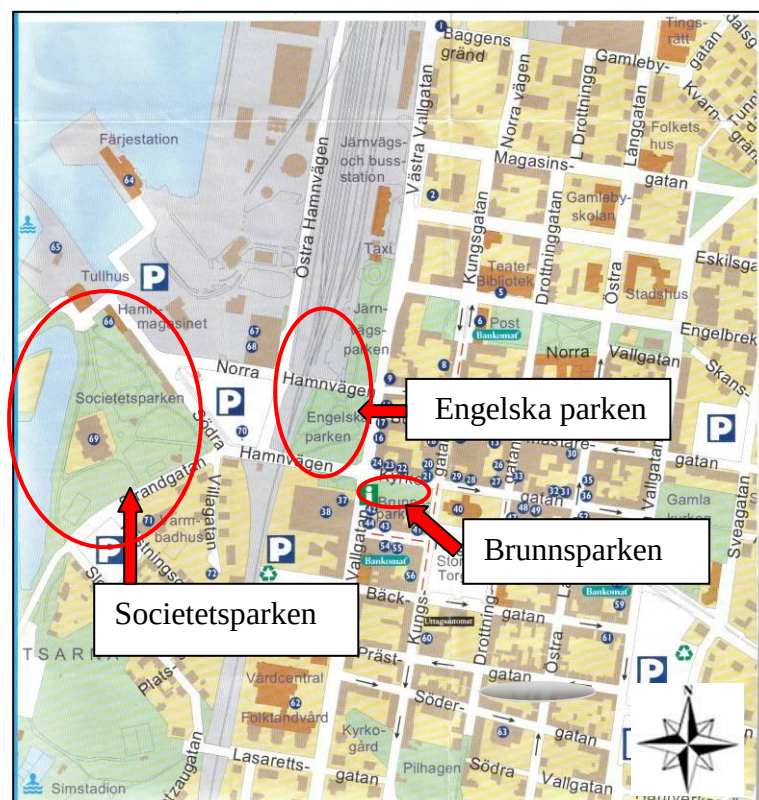

Konsul Bagge och Apotekare B T Santesson

Att Badhusparken hamnade på den plats den idag ligger på är till stor del konsul Bagges förtjänst då han genom en donation 1866 skänkte denna mark till stadens planteringskassa. Tillsammans med Apotekare B T Santesson som också tillhörde stadens övre skikt, reste Bagge ut i Europa för att med egna ögon leta efter parker med trevlig utformning.

”Väl komna till London råkade de på något som tilltalade dem. Det var en park som låg mitt i staden, och där träden hade planterats lite oregelbundet här och där och människorna kunde flanera på grasmattorna eller sitta och dricka te. Parken hette Hyde Park. De båda resenärerna var ense om att något liknande skulle kunna förverkligas i Varberg”.⁷

Resan var i första hand avsedd för anläggandet av en annan park i Varberg, nämligen den s.k. Engelska parken, se figur 7. Eftersom både Bagge och Santesson var involverade även i nästan allt annat som hände i staden så fick också Badhusparken sin beskärda del av kakan när den utvecklades och blev till Societetsparken.

Figur 7. Engelska parkens läge i förhållande till Societetsparken.

Karta: Varberg, Varbergs kommun, Stadsbyggnadskontoret, kopierad digital karta från 1999.

⁷ Lundgren, Carl-Anders, 2003

Med Hyde park som modell reste Bagge och Santesson hem, och så började Engelska Parken att anläggas. Denna fick sitt namn efter sättet att anlägga parker på, med vindlande gånger, gräsmattor och naturlika planteringar där träd och buskar inte planterades i raka rader utan i grupper.

Man kan därför säga att Badhusparken, blivande Societetsparken, fick sin beskärda del av denna resa eftersom Engelska Parken med sitt engelska uttryck kom att stå ”modell” för den fortsatta utvecklingen av Badhusparken. Mycket beror detta också på att åtminstone en av dessa två herrar, Santesson, även satt med i Badhusbolaget. En annan orsak kan också vara att dessa två nämnda parker ligger alldeles intill varandra se figur 7.

B T Santesson var även en av styrelseledamöterna i Varbergs planteringssällskap. Detta sällskap hade bildats 1861. Enligt detta sällskaps stadgar skulle var och en av medlemmarna plantera minst två träd av ädlare slag. Fotografier över parken, se fig. 9 och fig.20, visar att det planterades två exemplar av ett par olika trädslag så Santesson kanske hade ett finger med i spelet när det gäller hur träd mm skulle planteras. Om det var avsiktligt att plantera de olika trädarterna två och två har jag inte kunnat hitta information om.

Skötseln av parken

Det finns inte några tidigare utförliga dokument över de personer som tog hand om parkens skötsel innan 1940. Till stor del beror det på att mycket har förkommit genom brand eller av rent slarv. Slarvet kan bero på att det privata badbolaget, som drev badanstalten från 1880-tal fram till 1902, blev vräkt. Det finns dock en del dagsverken dokumenterade under 1880-tal. Dessa dagsverken delades in i olika kategorier, bl.a. karldagsverke, fruntimmersdagsverke och soldatdagsverke.

Det finns ett fåtal uppgifter om personer som arbetat i parken.

J Förstberg April – Dec 1880

Martin Olsson 1903 -1910 -?

I ett brev till Badstyrelsen, skrivet av Martin Olsson, ber han om att få ett bidrag av styrelsen. Han har en längre tid varit intagen på sjukhus för blod-sjukdom (troligtvis TBC, egen anmärkning) och har nu knappt några pengar. Han anser sig vara värd ett bidrag då han i många år varit anställd för att ta hand om parkens yttre skötsel.⁸ Att han var anställd 1903 -1910 förstår man av brevet. I en liggare över anställda står han upptagen i denna som ”mottagit lön för arbete”.⁹

Det är mest de som arbetat med själva kurortverksamheten som finns omnämnda. Men det kan säkert vara så att personalen, som arbetade med själva parkskötseln under badsäsong, bestod av många fler och att de fick vara kvar även fortsättningsvis när staden tog över skötseln. 1940 var det år som staden och dess stadsträdgårdsmästare tog över skötseln av Societetsparken som fram till dess legat under badstyrelsens försorg.

⁸ Varberg, kommunarkivet, Badstyrelsens arkiv

⁹ Varberg, kommunarkivet, Badstyrelsens arkiv

Kapitel 3. Parkens äldre historia

En park med många namn

Kärt barn har många namn brukar det ju heta och innan denna park fick sitt slutgiltiga namn Societetsparken så har den kallats vid ett par andra namn. Badhusparken var ett av de första, mycket pga. att den hörde ihop med badhusen. Den har också haft namnet Fästningsparken/Fästningsängen eftersom den låg intill Varbergs fästning och användes till att skörda hö¹⁰, m.m. på.

Figur 8. Oljemålning över fästningen. Innanför ligger fästningsängen som senare kom att bli Badhusparken/Societetsparken, Källa: J. Wallin, 1858

Det allra kostigaste namn den har haft var nog ändå Oskuldsparken. Detta sistnämnda namn var i folkmun ett slags ”smeknamn” och det kom sig av att parken var ett av de få legitima tillhåll för borgerskapets ogifta döttrar, ”mamsellerna”, att kunna vistas på och umgås i ”enskildhet” med varandra och de unga män som de var så nyfikna på.¹¹

Namnet Societetsparken fick parken i och med att societetshuset stod färdigt 1886. Bakgrunden var att det nya Badhusbolaget, bildat 1883, fick omfattande uppgifter i det allt mer populära Sommarvarberg. Den gamla s.k. Brunnssalongen i Brunnsparken hade man vuxit ur och därför projekterade man för en ny byggnad där man kunde fortsätta med att dricka brunn och dansa. Även teater och musikevenemang förekom också här. Att det blev just på denna plats som den nya ”brunnssalongen” hamnade beror mycket på att det, från den gamla brunnsparken, ledde ett flanörstråk ner till badhusen och dåvarande Badhusparken.¹² Det nya läget var nog så passande, i lä bakom fästningen och ändå bara ett stenkast från badhusen. Societetsparken fanns i privat ägo från 1883 fram tills dess att staden år 1902 tog över ägande och skötsel efter att badhusbolaget hade blivit vräkt.¹³

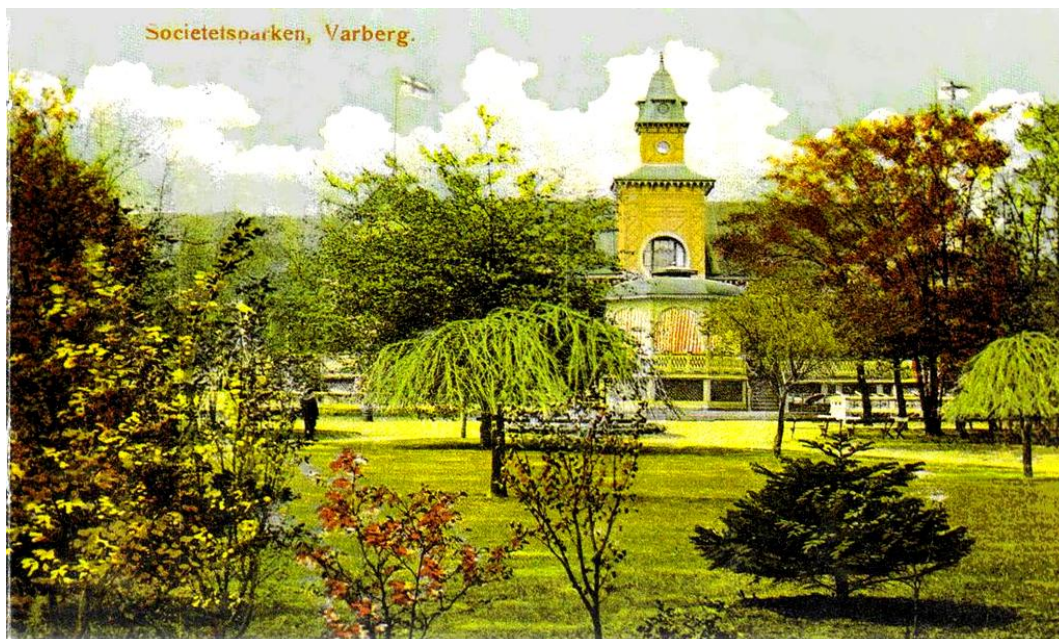
Ända in på 1890-talet var det en blomstrande park med många besökare men som mycket annat så avtog den i popularitet, kurortssocieteten sökte sig andra platser att förlustas på, främst i Marstrand. Till sist upphörde man helt med att dricka brunn i parken och även i Varberg i övrigt. Kurortslivet har dock återkommit till Varberg med förnyad kraft om än i en modernare form; de s.k. spa-vistelserna.

¹⁰ Varberg, Länsmuseet i halland, WMA, akt 7138

¹¹ Korhonen, 2006, sid. 44.

¹² Jern, 1987, sid. 42- 43

¹³ Kommunarkivet, Varberg, protokoll ur badhusnämndens arkiv

Figur 9. Societetsparken runt år 1920. Här syns ett antal olika arter, barrväxter, Rödblådiga växter, träd med hängande form - ett av träden, kan vara den hängask som står där än idag.
Källa: Persson och Lundgren, 1995

Societetsparkens utformning, utseende och användning.

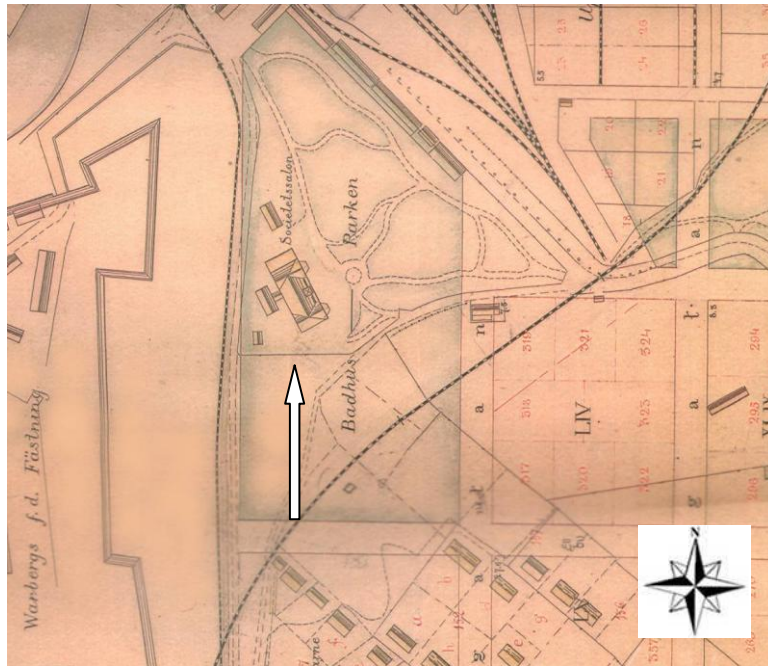
Parken

Då det inte gått att finna några tidiga planteringsplaner, har jag, med hjälp av ett par kartor och stadsplaner, samt gamla och nytagna fotografier, försökt att ge en bild av de förändringar som skett.. De äldre planerna och kartorna redovisas i detta kapitel. De senare planerna m.m. över dagens park redovisas i kapitel 4, där också en jämförelse mellan ”nu och då” görs.

Hur kan det då ha sett ut i parken?

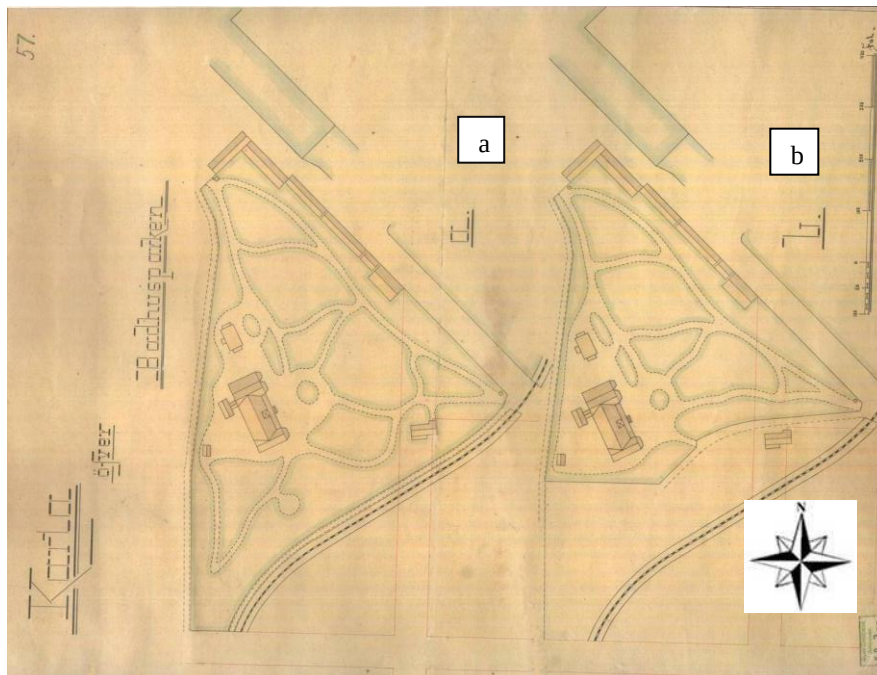
Stadsplanen från år 1885¹⁴, figur 10, ger oss en bild av hur de stora grönytorna samt gångsystemet såg ut. Den mörkare linjen som skär diagonalt genom parken, från nedre högra hörnet, är Mellersta Hallands järnväg med sträckningen Varberg – Halmstad. Detta järnvägsspår invigdes år 1886.

¹⁴ Varberg, Lantmäteriet, kartarkivet

Figur 10. 1885 års stadsplan. Källa Varberg, Lantmäteriet, kartarkivet.

1885 års stadsplan visar ett framtida förslag på parkens gränser, se fig. 10. Den vita pilen i fig. 10 (mitt eget tillägg) visar på den eventuellt nya parkgräns som kanske skulle fastställas, denna gräns finns i förslg b i fig. 11. I fig. 11 nedan ses två olika förslag. Det blev till slut förslag a) eller eller åtminstone något som liknar detta förslag som blev det slutgiltiga utseendet, jmf. med de yngre stadsplanerna i fig. 12 och 13.

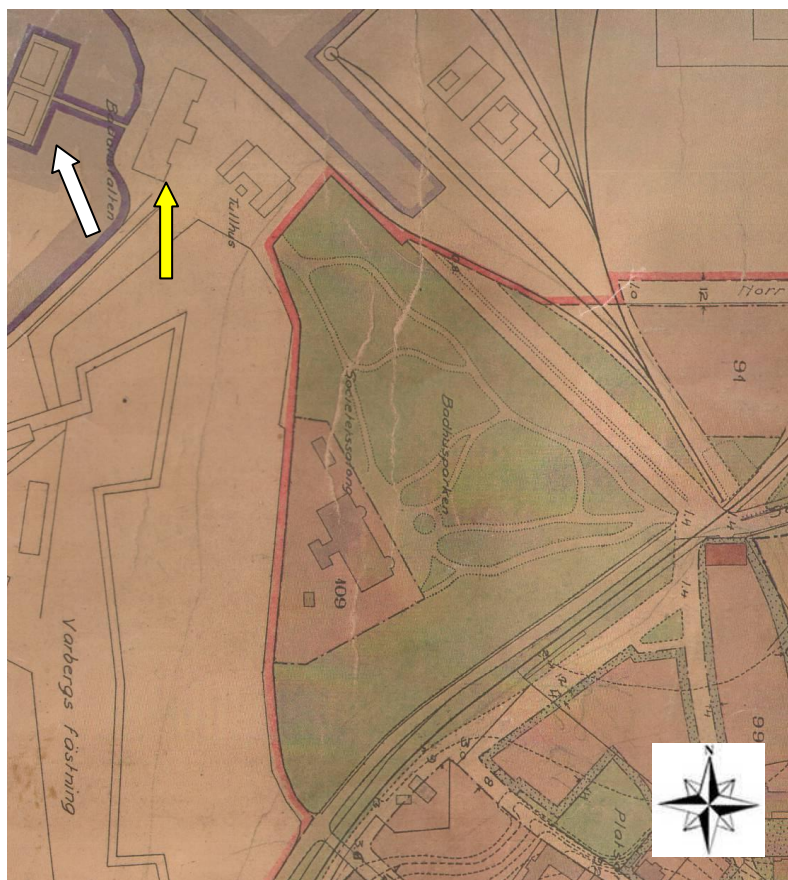

Figur 11. Förändringsförslag av Societetsparken i samband med 1885 års stadsplan.

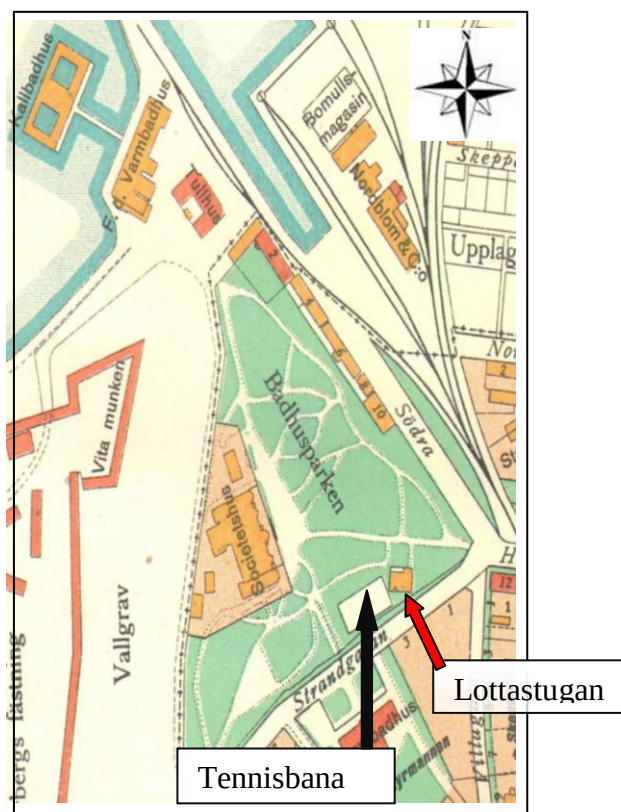

I samband med 1885 års stadsplan, se fig10, togs nya förslag fram gällande Badhusparkens/ Societetsparkens gränser. Det innebar att vissa förändringar i själva utseendet skulle göras. Det finns därför ett förändringsförslag kopplat till 1885 års stadsplan, se fig. 11. I detta förslag är det först och främst skillnad på ytstorleken mellan de båda förslagen. Dessutom skiljer sig också själva utseendet när det gäller gångar/grusytor, markerade med punktlinjer och ljusare färg, även grönytorna, markerade med grönt, skiljer sig åt .

Här ses också societetshuset (den större byggnaden) och alldeles strax till höger om den, den s.k. Vattenpaviljongen. Paviljongen togs bort ca 1939. De andra byggnaderna kan vara de bodar/förråd som stod i parken innan de togs bort. Det gjordes möjligen strax efter att själva societetshuset byggdes (utom de byggnader i norr i bild, vilka idag står kvar än idag). Den streckade svarta linjen är Hallands Järnväg som stod klar år 1886. Källa: Varberg, Lantmäteriet,

Figur 12. 1915 års stadsplan, visar på ytterligare förändringar i gång- och grönytorna. Här syns också de båda badhusen. Vit pil visar kallbadhuset. Gul pil visar varmbadhuset. Källa: Varberg, Lantmäteriet, kartarkive.

Figur 13. 1925 års stadsplan. Källa: Varberg, Lantmäteriet, kartarkivet

I stadsplanen från 1925 fig. 13, är gångsystemet, än mer förgrenat än i 1915 års stadsplan fig.12. Dessutom har Lottastugan tillkommit, se röd pil, och strax där intill en tennisplan se svart pil. Tennis hade blivit en sport på modet under det tidigare 1900-talet och Societetsparkens ansvariga ville gärna att en tennisbana skulle finnas för badgästernas och kungligheters förlustande.

Vi kan också få en liten inblick i hur det såg ut på 1880-talet och 1890-talet om vi läser ur Alfred Levertins häfte Varbergs hafvskuranstalt från år 1888. Levertin var verksam badintendent under en del av den tid som badhusverksamheten bedrevs i privat ägo och därför hade han en god inblick i hur parken såg ut under denna period.

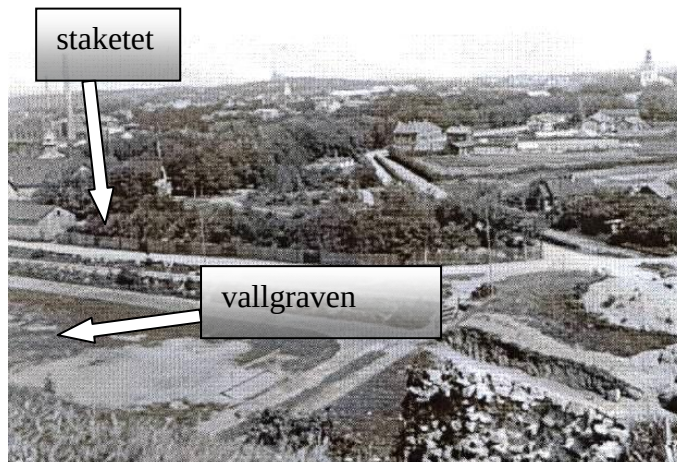
”- Omgärdad av ett grönt staket, den egentliga badhusparken med det nya societetshuset. Parken lemnar i sin mitt en stor fri plats öppen, hvilken mot hamnvägen skyddas av lummiga alléer och mot alla öfvriga sidorna av en hög hagtornshäck.

*Den fria platsen intages af stora gräsmattor med deri inlagda blomsterrabatter och afbrytes på flere ställen af större träd och buskpartier. Framför gräsmattorna mot fästningen till, vidtager en större sandplan omfattad på båda sidorna af lummiga bersåer utgörande uppgångs-planet till sjelfa societetsbyggnaden. I parken finns likaledes en kägelbana och oftast en skjutbana, en stor lekplats för ungdomen samt en god croquettplan”.*¹⁵

¹⁵ Levertin , 1888, sidan 17.

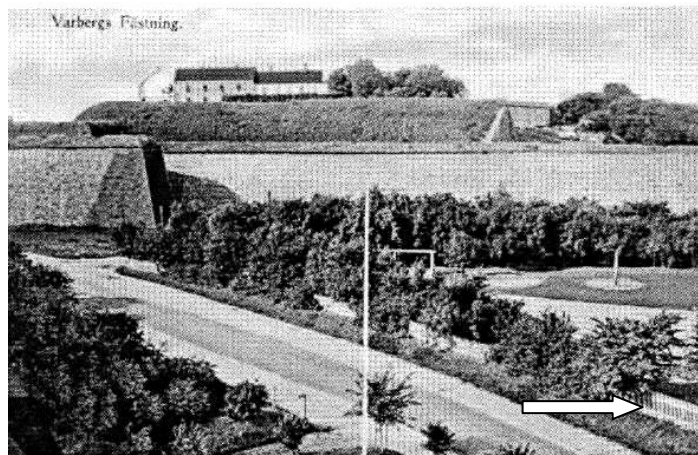

På fotografierna nedan, figur 14 och 15, kan man se det gröna staket som Alfred Levertin talar om i sitt häfte från år 1888. Det sattes upp år 1883 men är dock borta sedan länge. Man får också en överblick i hur lummigt det var även om träden då inte var så höga.

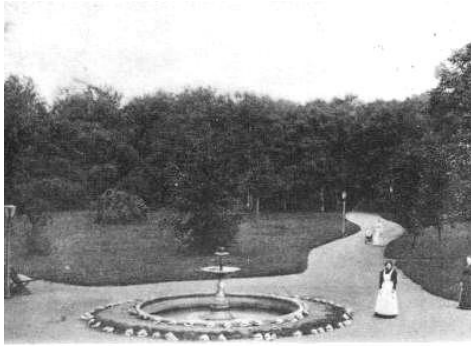

Figur 14. Societetsparken med staketet som löpte runt hela parken. Källa: Läns museet i Hallands Bildarkiv, reg. nr. F2796. Fotografi; Matilda Ranch, Varberg, 1920-tal.

I fig. 14 ser man också den vallgrav väster om parken som var fotbollsplan förr. Idag är denna vallgrav fylld med vatten. Ännu tidigare var denna mark en bit av fästningsängen.

Figur 15. Staketet i en annan bild i större skala, ett spjälstaket i trä. Fotografi: Axel Eliasson, Stockholm, 1935. Källa: Läns museet i Hallands Bildarkiv, reg. nr F278.

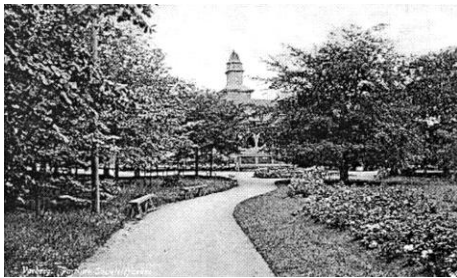

Figur 16. Vy över parken ifrån Societetshusets veranda med springbrunnen i framkant.
Källa: Persson och Lundgren, 1995.

Figur 17. Samma vy som i fig.16 men senare, 1926. Här har växtligheten blivit större i omfång och många nya växter har också tillkommit.
Källa: Person och Lundgren, 1995.

Fotografiet i fig.16 måste vara från parkens tidiga period, (runt år 1900). Det förstår vi om vi jämför fotografierna i fig. 16 och 17. Det unga bokträd som syns mitt i bild i fig. 16 är större i omfång och höjd på fotografiet i fig.17. Dessutom har det tillkommit ett par rabatter i fig. 17, dels framför bokträdet i mitten, dels vid trädets högra sida där vi skymtar en rabatt i rött. Runt springbrunnen är det också en frodigare växtlighet. Växtmaterialet utgörs troligen av funkia-art.

Figur 18. Varberg. Den långa rabatten till höger, växtmaterialet är troligtvis rosor.
Fotografi: 1920-tal Källa: Varberg, Läns museet i Hallands bildarkiv, regnr; F1996.

Figur 19. Samma promenadväg som i fig. 17 men längre. öster ut Årtalet är okänt men bänkarna ser ut att vara de samma som i fig. 18.
Källa: Varberg, Läns museet i Hallands bildarkiv regnr: F2296

Figur 18, ovan, är från samma period som figur 17. Här ser vi samma växtlighet fast från motsatt håll, sydost ifrån på väg in i parken via den stora huvudingången.

Figur 20. 1910-tal. En av alla vindlande gånger som då fanns i parken. På bilden syns också två ganska nyplanterade barrträd. Källa; Varberg, Läns museet i Hallandsbildarkiv, regnr: F4262.

Fakturans innehåll av arter och antal (transkription)

100 st Mindre starka Almar
6 ” ” ” Kastanjer
6 ” Rödblommande ”
12 ” Buskformade Lindar
500 ” Hagtorn
100 ” *Ligustrum*
100 ” *Symphora racemosa*, [möjligen *Symphoricarpus racemosa*]
50 ” *Spiraea* i flera sorter
50 ” Blandade Syrener
50 ” Roser i Rommel vakra sorter
50 ” *Robinia caragana*
12 ” *Eleagnus macrophylla*
12 ” *Philadelphus coronarius*
12 ” *Ribes alpinum*
12 ” *Rubus odoratum*
2 ” *Thuja occidentalis*
2 “ Högstammiga ympade Roser
2 “ *Rosa hybrida remontant La Reine*, [vilken kan vara 'La Reine des Violettes']

Det finns även en annan akt med dokument från 1850-talet¹⁷. I ett av dokumenten kan man läsa dessa rader;

Göteborgs trädgårdsförening den 27 oktober 1857.

*Af orangeriväxter stora förråder.
Parkträd och buskarter samt perenne växter.
Stort lager af alla sorter Trädgårds Gräs och Blomsterfrön
Äkta Haarlemer Blomsterlökar i stort urval.
Fruktträd och bärbuskar af bästa qualité.
Ett utmärkt sortiment Rosor och Georginer eller Dahlier etc.*

Detta dokument har säkert skickats tillsammans med fakturan och beskriver det sortiment som fanns att tillgå, kanske för att locka till ytterligare beställningar.

I samma akt som ovan (fotnot 15) finns utdrag (transkription) ur Badbolagets bokföring från år 1858. Där står det följande om en omläggning av en gärdesgård på norra sidan av parken;

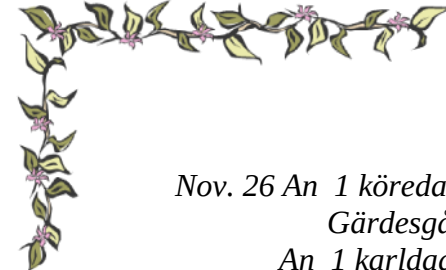
”-Planterings Cassan

Debet / R:gs R:dr

Oct 21 An 4½ köredagsverke för framforsling av
Sten till Gärdesgården å norra sidan av
Badhusparken
An 4 karldagsverke vid lässning af stenen

13.24

¹⁷ Varbergs, Länsmuseet i halland, WMA, akt 7138

Nov. 26 An 1 köredagsverke af Sten till nämnde	
Gärdesgård	3
An 1 karldagsverke vid lässning av Stenen	1

Dokumentet är undertecknat av P. Bagge genom Edberg och är daterat Varberg den 2 December 1858.

I samma bokföring finns också följande poster;

" - Maj 25 An Betalt till Sven Danielsson för upptäckt af	
Trädplanteringsens ofredande	5
Sept. 29 An Betalt Till Lars Hansson i Bokås	
för trädplantor enligt räkning	9:40

Även en faktura, (ur samma akt som ovan), från en J. Grann (Johannes Grann) finns med här;

"-Parkanläggningen	Debet/ R:gs R:dr
För Omläggning av 49 fmr Gärdesgård å Parkens norra	
sida à 40 sk per famn	40:40
Torfläggning ofvanpå Gärdesgården	6
Uppläggning af Dike i Parken	1:32

Det står betald på fakturan och dateringen är från den 7 januari 1859.¹⁸

Läser man vidare i tre, nedan nämnda dokument , ur en annan akt, från 1883¹⁹, står det följande;

"- 7/3, Consortiert... ..- må i nedra parken uppföra uppräknade byggnader, hvaremot bostadsbyggnader till uthyrning ej må komma i fråga...,- att parken åt fästningsängen utvidgas inom vederbörliga gränser." ,I ett annat dokument ur samma akt finner man följande beslut;

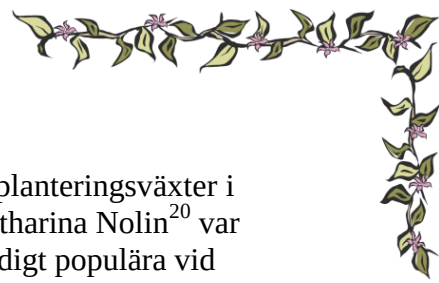
mars, ...Dessutom kommer parken att inhägnas och genom upptagande av nya gångar och planteringar att förskönas, musikpaviljong kommer äfwen att uppföras". Att det verkligen blev som det beslutades får vi veta i och med nästa redovisade dokument som härrör sig från juni samma år".

"-2/6 år 1883; I parken där de gamla bodarne bortröjts för att lemna rum för planteringar, hafwa gångarne utvidgats och åtskilliga andra åtgärder hvidtagits för ställets förskönande".

Med "nedra parken" borde rimligtvis menas den del av parken där societetshuset ligger idag. Detta pga. att man gick ner för en väg som sluttade neråt åt havet till. Även i dag säger varbergare att man ska gå ner till Societetsparken när man befinner sig i centrum, vilket ju redan tidigare var själva stadskärnan.

¹⁸ Varbergs, Länsmuseet i halland, WMA, akt 7138

¹⁹ Varberg, Länsmuseet i Halland, WMA, akt 10.873

Det kan också ha funnits blommande växter som perenner och ettåriga utplanteringsväxter i societetsparken. Det fanns växtmaterial som var extra populärt. Enligt Catharina Nolin²⁰ var det ”- *dahlia*, *fuchsior*, *lobelior* och *pelargonier*”, som skulle ha varit väldigt populära vid den här tiden. ”De var antingen planterade var för sig eller i blandade grupperingar”. Nolin skriver också att; ”- *Omkring 1870 började man vid sidan av de färgstarka blommorna använda tropiska bladväxter som aralia, yucca och agave*”.

Det verkar inte otroligt att dessa arter även fanns i Varbergs Societetspark. I fig. 22 har jag lyckats hitta tre runda rabatter. I rabatten till höger som man ser med blotta ögat, kan man urskilja något som liknar en agave. Den har i alla fall något slags mönster då kantväxterna är annorlunda. I de andra rabatterna som kraftigt behöver uppförstoras ser man något liknande mönster men inte samma arter. Men kanske kan det ha funnits någon tapetgrupp som var så populära under den här tidsperioden. En tapetgrupp bestod av stora mängder växter, gärna exotiska, planterade i stilfulla mönster.

Figur 22. Troligen 1880-tal. Bilden är tagen strax öster om grusplanen. Den lilla taniga ”stången” är med all säkerhet den hängask som står där än idag.
Källa: Persson och Lundgren, 1995

Om vi fortsätter studera samma foto i fig. 22 ser vi att den tidigare nämnda rabatten till höger är gjord i en rund form, - en form som många tapetgrupper gjordes i. Den lilla paviljongen i förgrunden i fig. 22 sägs vara den allra första musikpaviljong som byggdes. Den togs dock bort rätt så snart och ersattes med en springbrunn jfr fig. 16. Till höger syns den unga, taniga, hängasken som finns kvar än idag se fig. 53.

²⁰ Nolin, 1999, sid 115-116 Till stadsbornas nytta och förlustande

Figur 23. Societetshus med grusplan under tidigt 1890-tal. Källa: Varberg, Läns museet i Hallands bildarkiv regnr F2267.

I fig. 23 finns endast en liten gräsrundel med en enkel rabatt i mitten där musikpaviljongen stod under 1880-talet. Vita snäckor ligger i kanten på rundeln, vilka var väldigt populära att dekorera trädgårdar med under denna epok. Blodboken, till vänster i bild i fig. 23 är fortfarande ganska ung och så även hängasken, till höger i bild. Belysning finns nu också i parken. Bord och stolar är placerade på grusplan utmed terrassen.

Arkitekten och hans byggnader

Byggnadsarkitekten

Arkitekten bakom societetsbyggnaden och vattenpaviljongen hette Adrian Crispin Peterson (1835-1912) och var på sin tid en utav Sveriges mest välrenommerade och anlitade arkitekter²¹. Under åren 1870 - 1910 var han Sveriges mest produktiva arkitekt.

Denne man föddes i Grava socken i Värmland. Han verkade bland annat i Uppsala m.fl. städer men flyttade sedermera till Göteborg 1872 där han stannade till sin död 1912. Han har ritat många av kyrkorna i Halland. Även societetshuset i Marstrand, som går i samma stil som societetsbyggnaden i Varberg, är han upphovsman till.

Figur 24. Fotografi på Adrian Crispin Pettersson (1835 – 1910). Bildkälla: www.ilhage.se/arkitekt/index.html

Societetsparken byggnader

När den gamla brunnssalongen i Brunnsparken, ej ritat av Peterson, (fig.7), blivit för liten togs ett beslut om en ny byggnad och en arkitekt anlitas²².

I nya societetshuset kallat Societetsrestaurangen skulle man kunna ”intaga” diverse mer eller mindre läckra och hälsostärkande måltider och även ha plats för en gymnastiksal. Societetsrestaurangen, tillsammans med en ny vattenpaviljong, stod färdig år 1886 då också invigning skedde. Båda byggnaderna är uppförda i så kallad ”Alhambra eller morisk stil”²³ med spansk-arabisk anstrykning, vilken var väldigt populär i Varberg vid den här tiden.

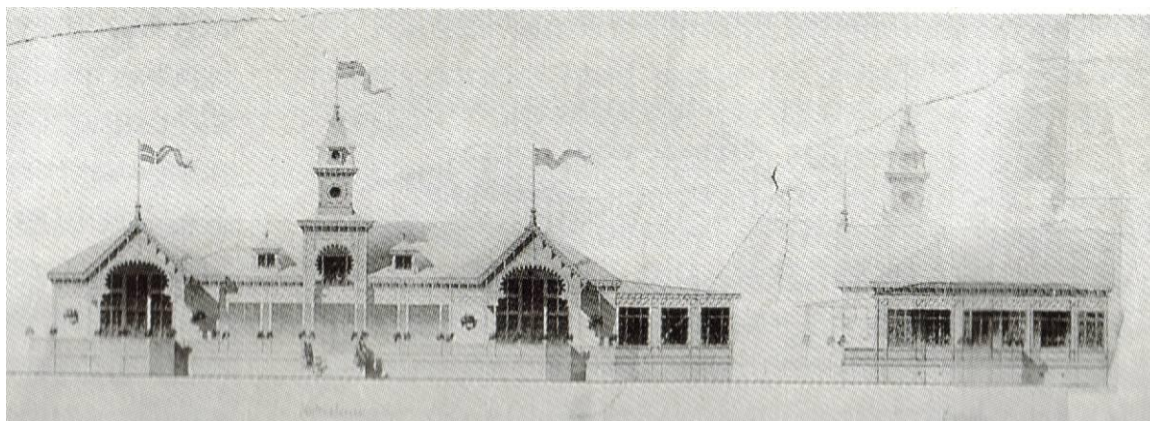

Figur 25. Den röda markeringen visar var societetshuset ligger. Vattenpaviljongen låg strax norr om societetshuset. Se även fig.10.

²¹ www.ilhage.se/arkitekt/biografi.html

²² www.ilhage.se/arkitekt/biografi.html

²³ Levertin, 1888

Figur 26. Svartvitt fotografi av Originalritning på Societetshuset, i Akvarell av Adrian Crispin Peterson. Källa: Person, Bengt-Arne, Varberg, 1995.

Figur 27. Vattenpaviljongen. Originalritning gjord av Arkitekt Adrian Crispin Pettersson år 1883. Källa: Varberg, Kommunarkivet. Fotografi; Kristina Gustavsson

Vattenpaviljongen, (fig. 26), som låg vid norra sidan av själva societetsbyggnaden, byggdes pga. att det inte fanns någon ”riktig” brunn att ”dricka brunn ur”. I stället fick man gå till vattenpaviljongen för att där köpa sig vatten på flaska. Vattnet man hade till försäljning kom både ifrån trakten och långväga ifrån.

Denna vattenpaviljong är tyvärr riven idag men den var lika exotisk i sin utformning som själva ”Societeten” vid den tiden. Efter att försäljningen av vatten hade upphört i vattenpaviljongen så tjänade den som omklädningsrum för de militärorkestrar som spelade i parken. Paviljongen revs 1939²⁴.

Dagens Societetsbyggnad ser inte riktigt likadan ut som då den först uppfördes. En hel del om- och tillbyggnader har gjorts. Societetsrestaurangen är idag färgsatt i en gulaktig färg. Tidigare var den målad i en ”morisk” färg²⁵, aprikosrosa, en färg som det av och till tvistades om. Många tyckte inte den var så passande.

Den första musikpaviljongen, (fig. 22), revs och kvar blev bara en gräsrundel. Denna rundel ersattes senare med en springbrunn, (fig. 17). Denna springbrunn anlades troligen under 1890-tal, den är i alla fall av ett senare årtal än musikpaviljongen (fig. 22).

²⁴ Nelje, 2008-05-02

²⁵ Levertin, 1888

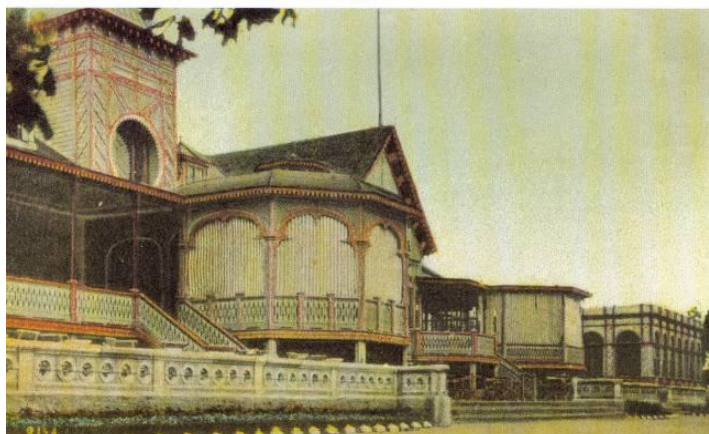

Figur 28. Runt 1890-tal. Man har byggt ett tak över verandan. Den exotiskt byggda vattenpaviljongen med sitt platta tak ses till höger i bild. Fotografi: NJ Björsell. Källa: Persson och Lundgren, 1995

Figur 29. Året är 1926. Här har Societetshuset fått ytterligare två små verandor och man har byggt in den första som bara hade tak från början. Rabatten runt själva restaurangen ser ut att vara planterad med buskar eller klängväxter. Runt springbrunnen kan man skönja att det är *Funkia* som växer här. Källa: Varberg, Länsmuseum i Hallands bildarkiv, regnr: 6973.

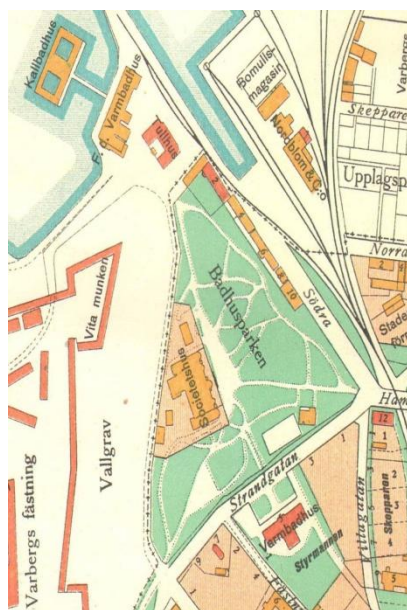
Från början fanns ingen växtlighet runt själva societetshuset. Då placerades sittgrupper ut här, (fig. 27). Senare, med början av 1890-tal tillkom rabatter här med olika växter. Utmed balustraden framför societetshuset fanns en rabatt under 1920-tal, (fig. 28)

Figur 30. Plantering runt huset. Fotografi ur Persson och Lundgren, 1995

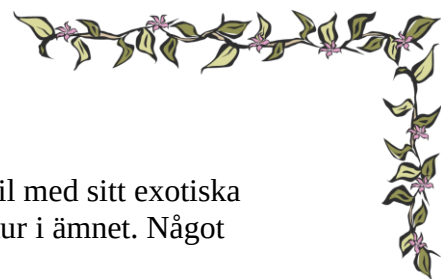
Blå blommor ramas in av grönt och snäckskal i vitt pryder rabatten i framkant (fig. 29). Något av växtmaterialet kan vara unga exemplar av de klängväxter som skymtar runt balustraden. Idag finns här återigen rabatter med lökväxter som tulpan och krokus. Ett par stycken vedartade växter såsom klätterbenved och doftolvon finns också.

Kall- och Varmbadhusen

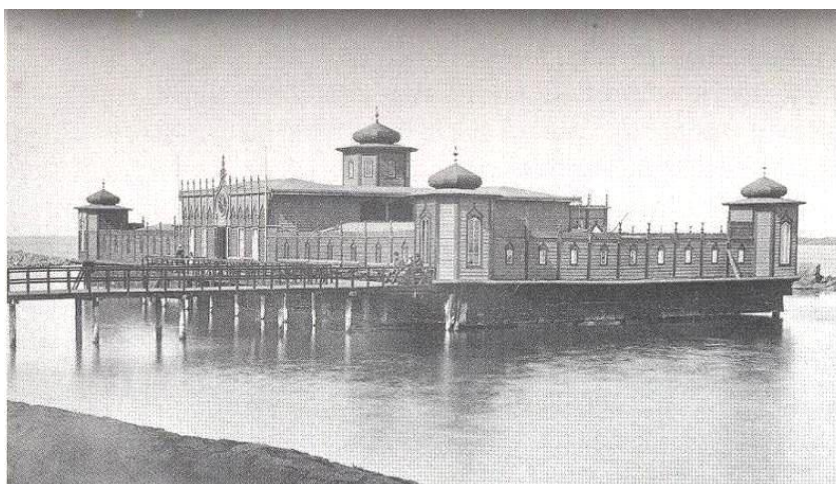

Figur 31. Längst upp till vänster ser vi varm- och kallbadhusen.

Kall- och varmbadhuset, som hörde samman med societetsparken låg strax intill, se fig. 11 på sidan 17, Det är inte samma arkitekt som ritat kallbadhuset och societetshuset men de hörde ändå ihop eftersom badbolaget ägde alla dessa tre hus. De nyttjades också av samtliga badgäster som var inskrivna under badsäsongen.

Kallbadhuset som byggdes tidigare än "Societeten" går dock i samma stil med sitt exotiska utseende. Vill man veta mer om detta badhus så finns det mycket litteratur i ämnet. Något exempel tar jag upp i litteraturförteckningen.

Figur 32. Kallbadhuset, byggt i morisk stil med sina rikt utformade lökkupoler och snickerier, än i dag ett kännetecken för Varbergs stad. Det är dock inte samma byggnad som står där idag utan den tredje i ordningen. Källa: Lundgren, Carl- Anders, 2003

Figur 33. Det äldre varmbadhuset innan det revs. Ett mer modernt varmbadhus byggdes 1926 på annan plats. Fotografi: Matilda Ranch, Varberg, 1902

Figur 34. Här är en bild från år 1926, på vilken man ser hur de båda badhusen, varm- och kallbadhuset, låg mitt emot varandra innan varmbadhuset revs samma år. Fotografi: T Hartman, Borås

Varmbadhuset, innan år 1926, såg inte ut på samma sätt som ett badhus gör idag. Det var inrett med ett femtontal olika badrum med badkar där baderskor badade och tvättade liten som stor. Tångbad och lerbad var mycket populära.

Figur 35. Servering i parken. Servitrisen är Severina på Lerhåleslätt i Okome. Källa: Varberg, Länsmuseet i Hallands bildarkiv, regnr: H805:34

Aktiviteter i parken och dess besökare.

Societetsparken har haft flera olika betydelser. Innan parken blev park så användes den mest som äng med viss slåtter. Höet auktionerades sedan ut vilket var vanligt på den tiden²⁶.

När så ängen blev park användes den först som en promenadpark i anslutning till de båda badhusen som låg utanför parken mot havet till. I parken kunde societetsfolket ta sina dagliga promenader när de vistades som inskrivna badgäster.

När så societetsrestaurang och vattenpaviljong var färdiga började man att dricka brunn här. Det var dock inte en brunnsark i egentlig mening eftersom det inte fanns någon ”äkta” brunn här. Istället dracks det brunn på flaska i vattenpaviljongen ett par gånger varje dag varvat med promenader i parken. Ett populärt vatten var ”Warbergs havsvatten berikat med järn”.

Redan kl. 8 på morgonen startade brunnsdrickningen och givetvis togs stärkande promenader i parken detta till musik av badets orkester.²⁷ Det fanns andra aktiviteter som societetsfolket ägnade sig åt. Krocket spelades i parken och en hel del basarer, soaréer, musikunderhållning förekom också. På kvällarna fortsatte det i förlustelsernas tecken. Mätt och belåten efter besöket i societetshusets restaurang bjöds det på teater, sångframträdanden, dans eller något annat trevligt.²⁸

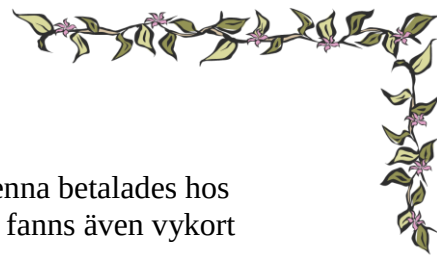
Både gammal och ung måste vara inskrivna som badgäster för att åtnjuta de privilegier som erbjöds. En klassindelning fanns, man var antingen 1:a klassens eller 2:a klassens badgäst. Det var främst de tillresta förmögna, såsom riksdagsmän, författare m.fl. eller badortens övre stånd som betalade för 1:a klass. Även kungligheter återfanns som besökare.

De, i staden, mindre bemedlade fick mer eller mindre på nåder komma in. Ofta skulle man uppvisa någon form av ett sjukintyg från staden läkare och ett intyg på man inga pengar hade.

²⁶ Varberg, Länsmuseet i Halland, WMA, akt 7138

²⁷ Levertin, 1888

²⁸ Jern, 1987

År 1881 infördes en entréavgift på 10 öre för inte inskrivna badgäster. Denna betalades hos portvakten som satt i entrén. Portvakten sålde inte bara entrébiljetter. Det fanns även vykort och annat att köpa.²⁹

Figur 36. 1920-tal . Här sitter portvakten Adolf Wessman framför en av entrékioskerna där man köpte entré- biljetten. Ur ”Varberg - En kommuns historia”, 1993

Kunde man betala fick man, främst under helgen, komma in och sola sig i glansen. Det var tom. så att man kunde förbereda sitt besök genom att läsa i tidningen vilka personer och familjer som anlänt till staden såsom inskrivna ”bad- och kurortsgäster”³⁰. Även de som avrest nämndes.

Figur 37. Familjerna Lundquist och Montell spelar krocket i parkens tidiga ungdom (på 1890-talet). Källa: Persson och Lundgren, 1995, sid. 112.

²⁹ Korhonen, Jorma, 2006, sid. 43

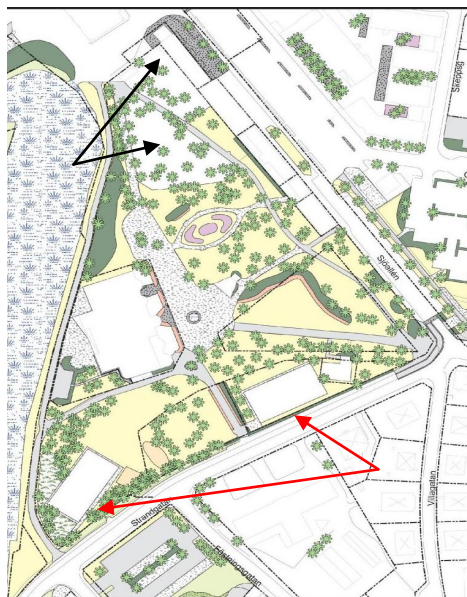
³⁰ Hallands Posten

Under 1930-talet anlades en modern bana för bangolf efter ett beslut under badhusstyrelsens sammanträde den 14 juli 1931³¹. Denna bana utökades senare med ytterligare en. Idag (läs år 2009) fungerar en av banorna som familjebana med varierade hinder medan den andra är mer en tävlingsbana med en mycket högre svårighetsgrad.

Figur 38. 1950- tal. Bangolf i parken. Fotograf: C A Träff, Göteborg. Källa: Varberg, Läns museet i Hallands bildarkiv, regnr: F2304

Figur 39. Första Bangolfbanan byggdes vid entrén i norr under 1930-talet. Den banan samt nummer två syns på bilden längst upp på kartan (svarta pilar). Tennisbana byggdes redan runt 1900-talets början, ytterligare en tillkom senare (röda pilar).

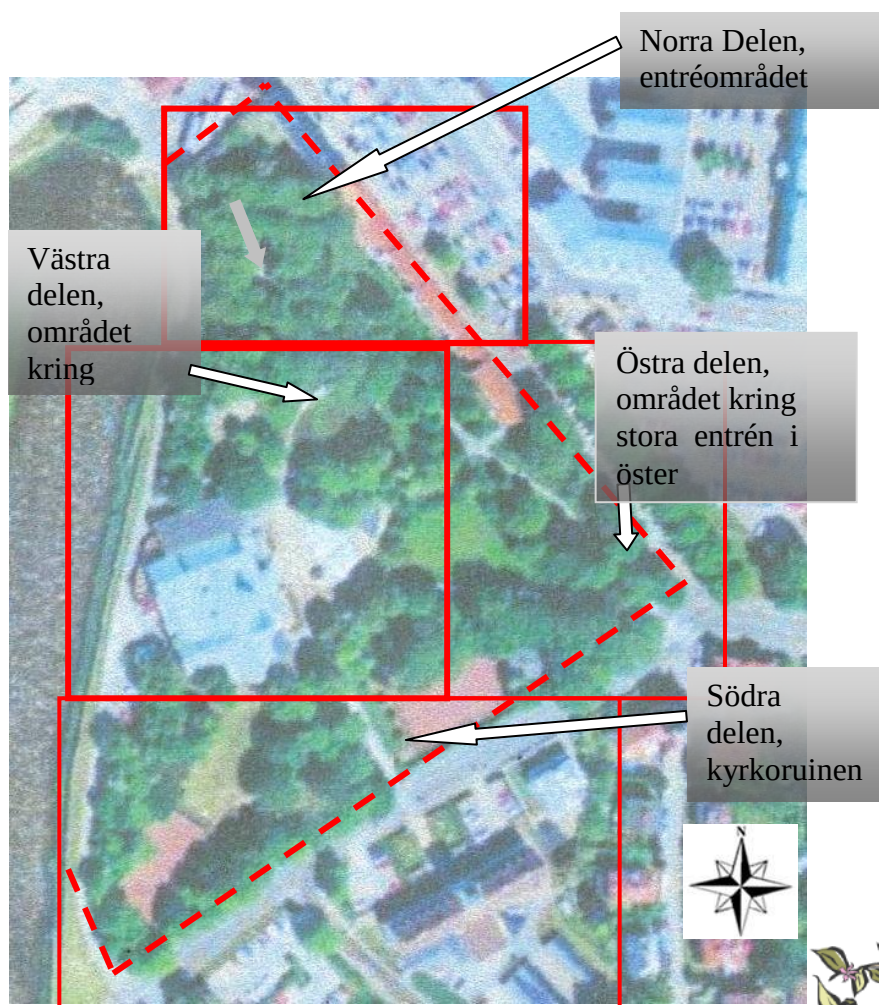
³¹ Varberg, Varbergs kommun, kommunarkivet, Badhusstyrelsens arkiv, Protokoll, 1931-07-14

Kapitel 4 Dagens park.

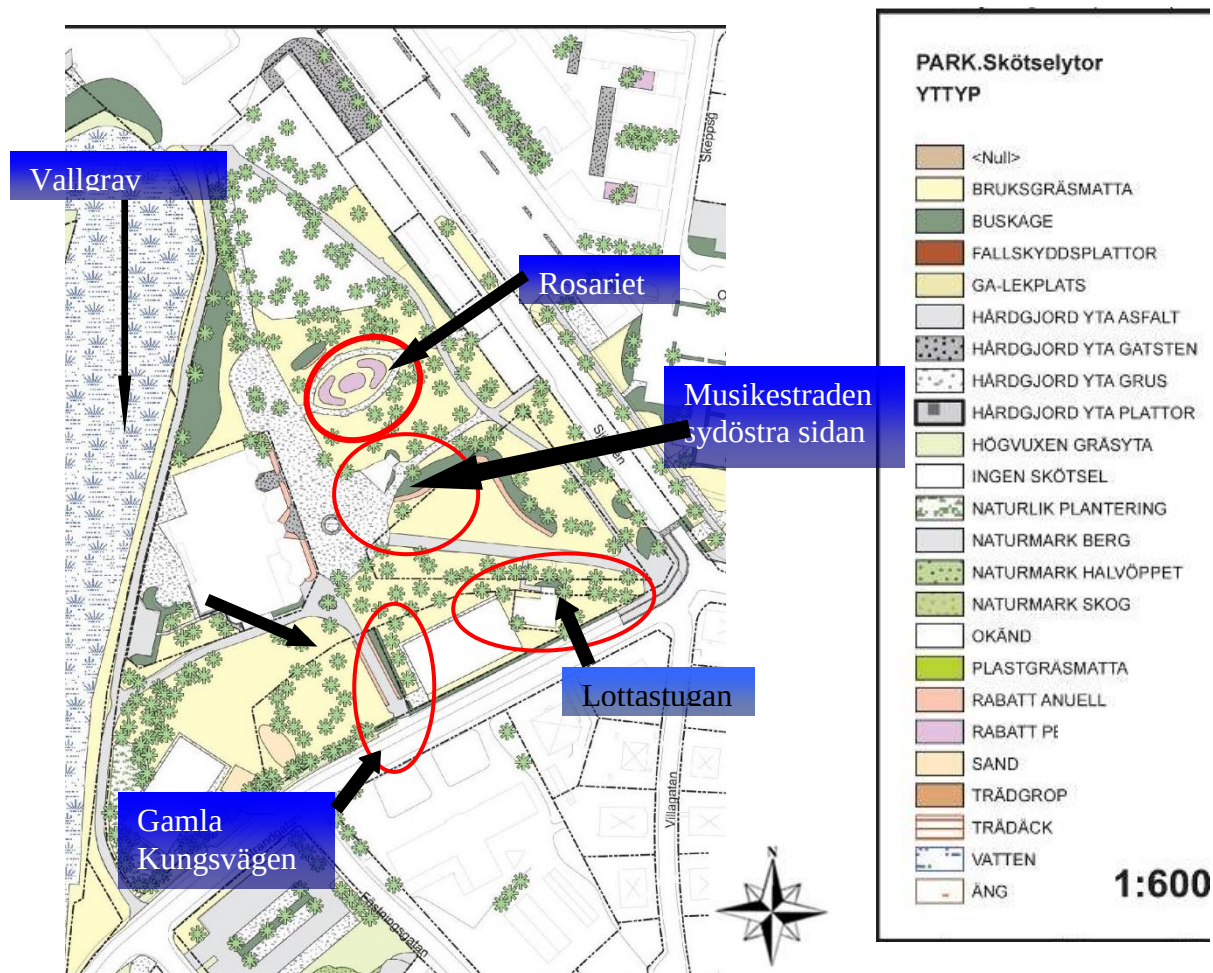
I detta kapitel görs en jämförelse mellan parken under de första hundra åren och parken sådan den ser ut idag. Societetsparken av idag är kanske blott ett minne av gårdagens park. Dagens park är mycket mer öppen, bl.a. har planket, som sattes upp 1883 i och med att man började ta inträdesavgift 1881, tagits bort. Att planket tagits bort beror på att de styrande i staden säkert ville göra parken till en park för alla. Var parken ligger i Varberg kan ses i fig. 2 på sidan 3.

Dessutom är det bara i en liten del av parken som det finns täckande buskage. Även träden är färre i antal än vad som förekom förr. Detta beror givetvis på de ändrade förhållanden som råder idag jämfört med tidigare. Man ville göra dagens park säkrare när det gäller trygghetsfaktorn. Detta innebär att det mesta av buskagen tagits bort för att man ska kunna känna sig trygg att flanera i parken även en sen kväll.

En annan faktor, vanlig hos många offentliga parker i dag, är skötseln. Många kommuner, även Varbergs kommun, vill förenkla skötseln för att spara pengar.

Figur 40. Flygfoto över parken så som den ser ut idag 2009. Här beskrivs indelningen av de olika områdena i parken. Den röda streckade linjen motsvarar parkgränsen mot landsidan. Källa: Varberg, Lantmäteriverket.

Figur 41. Societetsparken idag. Kartan som inte är skalenlig är framtagen ur GIS, Varbergs kommun, Karta och GIS-avdelningen, 2008.

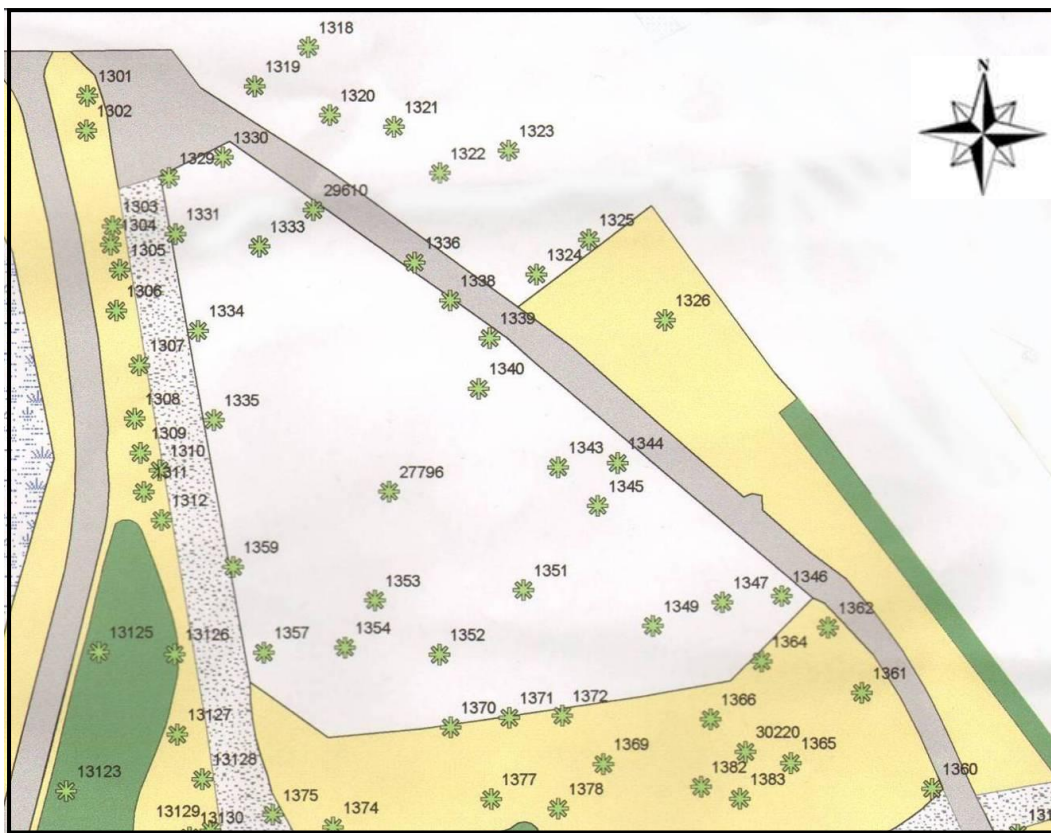
Trädbeståndet och viktigare planteringar i parken

Figur 39 visar den indelning av parken som jag har valt att göra för att läsaren lättare ska få en god överblick över de olika områden som beskrivs i parken. Fig. 40 visar en mer specificerad indelning av vissa delar i parken.,

Trädbeståndet i parken redovisas i en lista där varje enskild individ är numrerad. Denna lista är framtagen ur den inventeringslista och som Varbergs kommun gjort. Jag har sedan, i mars 2008, gjort en egen inventering där jag, tagit hjälp av denna ovanstående inventeringslista samt Varbergs kommuns planritning över trädbeståndet i parken. Numreringen har jag sedan valt att visa i delar, fig. 41- 44. Vilka motsvarar den indelning, som finns i figur 39. Att jag tagit med hela listan över trädbeståndet beror på att många av träden som sägs vara från 1940 kan vara betydligt äldre än så. Däremot har jag uteslutit andra listor över utplanteringsväxter och lökar eftersom det planteras helt nya sorter för varje nytt år.

Lista över de träd som finns i parken idag

Norra delen

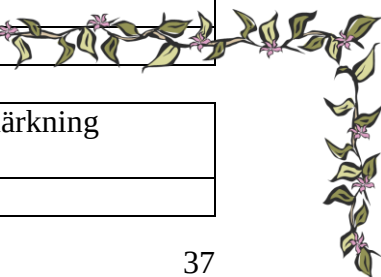
Figur 42. Norra delen av societetsparken.

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
1301 - 1305	Ulmus glabra	skogslönn	1940	5 st. i gräs
1306	Sorbus intermedia	oxel	1940	gräs
1307– 1310	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs
1311	Sorbus intermedia	oxel	1940	gräs
1312	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs
1314	Acer pseudoplatanus	skogslönn	1960	gräs
1317	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1970	gräs
1318	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
1319– 1322	Ulmus glabra	alm	1940	gräs

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
1322	Aesculus	hästkastanj	1940	gräs/grus

	hippocastanum			
1323	Ulmus glabra	skogsalm	1940	Gräs
1324	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
1325	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs
1326	Tilia platyphyllus	bohuslind	2005	gräs
1329 – 1331	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs/grus
1333	Tilia x vulgaris	parklind	1940	Gräs
1334	Acer platanoides	skogslönn	1940	gräs/grus
1335	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs/grus
1336	Tilia x Vulgaris	parklind	1940	Asfalt
1338	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs/grus
1339	Tilia x vulgaris	parklind	1940	gräs
1340	Acer platanoides	skogslönn	1940	gräs
1343	Alnus glutinosa	klibbal	1940	gräs
1344	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
1345	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
1346	Alnus glutinosa	klibbal	1940	gräs
1347	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
1349	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
1351	Acer platanoides	skogslönn	1940	gräs
1352	Tilia x vulgaris	parklind	1940	Gräs
1353	Tilia x vulgaris	parklind	1940	Gräs
1354	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs/grus
1357	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs/grus
1359	Tilia x vulgaris	parklind	1940	Grus
1360	Alnus glutinosa	klibbal	1940	Gräs
1361	Alnus glutinosa	klibbal	1940	Gräs
1362	Betula pendula	vårtbjörk	1940	Gräs
1364	Betula pendula	vårtbjörk	1940	Gräs
1365	Fagus	ask	2005	Gräs
1366	Alnus glutinosa	klibbal	1940	Gräs
1369	Ulmus glabra	skogsalm	1940	Gräs
1370	Ulmus glabra	skogsalm	1940	Gräs
1371	Tilia x vulgaris	parklind	1940	Gräs
1372	Alnus glutinosa	klibbal	1940	Gräs
1374	Tilia x vulgaris	parklind	1940	Gräs
1375	Tilia x euchlora	parklind	1940	Gräs
1377	Picea pungens 'Glauca'		1988	Gräs
1378	Picea pungens 'Glauca'		1988	Gräs

Litt	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
1382	Pinus heldreichii	ormskinnstall	1987	gräs

	'Leucodermis'			
1383	Pinus heldreichii 'Leucodermis'	ormskinnstall	1987	gräs
13123	Sorbus intermedia	oxel	1940	öppen jord
13125	Ulmus glabra	skogsalm	1940	öppen jord
13126	Ulmus glabra	skogsalm	1940	öppen jord
13127 – 13130	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
30220	Fagus	ask		

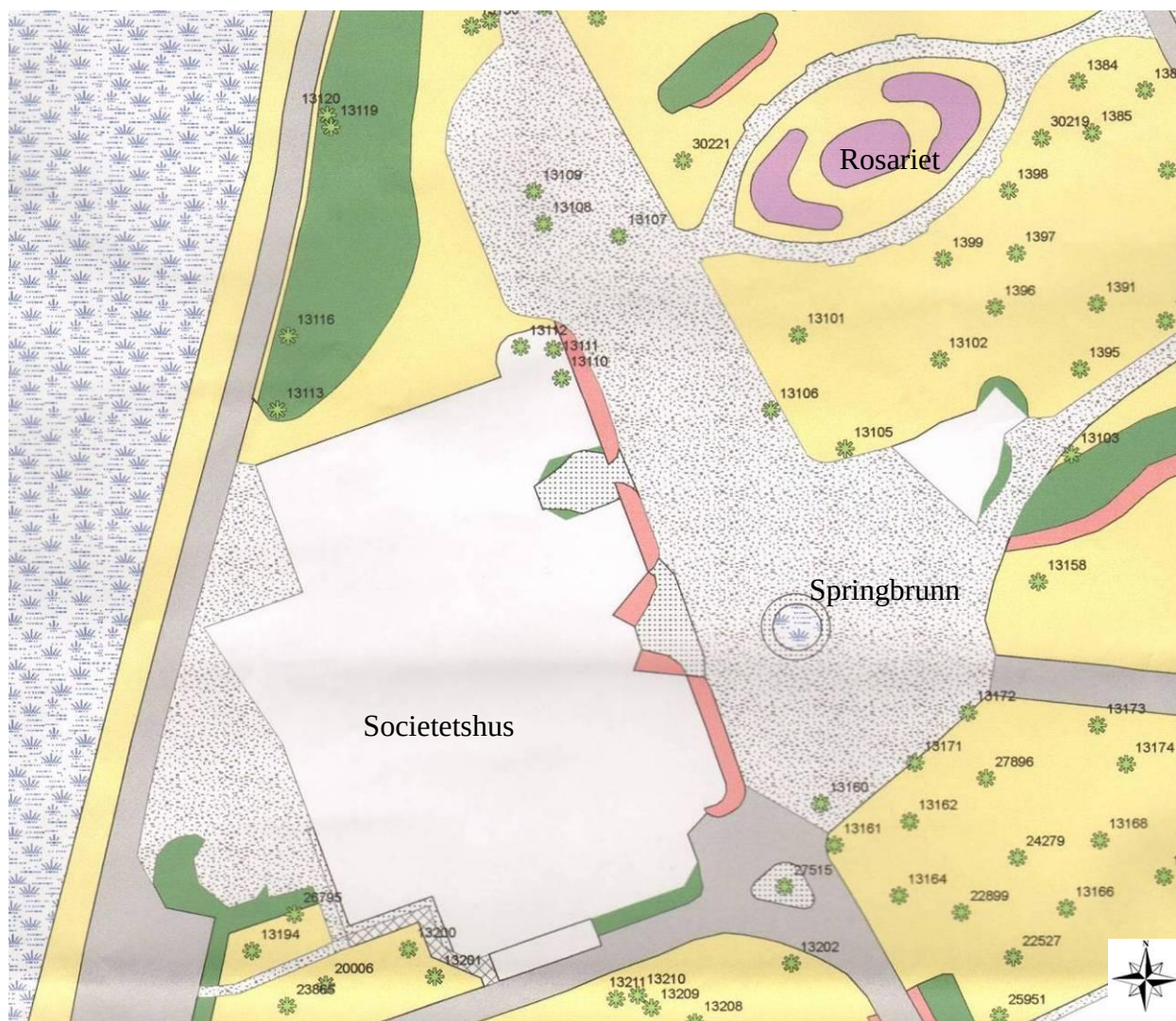
Östra delen

Figur 43. Östra delen av societetsparken

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
1388	<i>Acer platanoides</i>	skogslönn	1980	öppen jord
1394	<i>Platanus x acerifolia</i>	platan	1960	gräs
4301	<i>Tilia cordata</i>	parklind	2005	gräs
4304	<i>Tilia cordata</i>	parklind	2005	gräs
4306	<i>Tilia cordata</i>	parklind	2005	gräs
13104	<i>Betula pendula</i>	vårtbjörk	1940	gräs

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
13132	Betula verrucosa	vårtbjörk	1940	gräs
13133	Betula verrucosa	vårtbjörk	1940	gräs
13134	Tilia	lind	1940	gräs
13138	Tilia x vulgaris	parklind	1940	gräs
13139	Fagus	bok	2005	gräs
13144	Alnus glutinosa	klibbal	1940	gräs
13145	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13146	Tilia x vulgaris	parklind	1940	gräs
13147	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13149	Quercus robur	skogsek	1940	gräs
13151	Acer platanoides	skogslönn	1940	gräs
13152	Carpinus betulus	avenbok	1940	gräs
13156	Alnus	al	1940	gräs
13157	Tilia	lind	1940	gräs
13158	Quercus rubra	rödek	1960	gräs
13160	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	Hård grusyta
13161	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13162	Tilia Platyphylla	bohuslind	1940	gräs
13164	Prunus ceracifera	körsbärspommon	1980	gräs
13166	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs
13167	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs
13168	Ulmus glabra	skogsalm	1940	gräs
13171	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13172	Tilia x vulgaris	parklind	1940	gräs
13172	Tilia x vulgaris	parklind	1940	gräs
13174	Tilia x vulgaris	parklind	1940	gräs
21461				
22979				
27279				
28108				
28706				
30216				
30217				
30218				

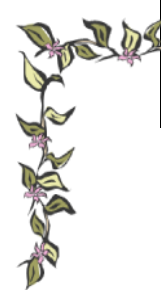
Figur 44. Västra delen med rosariet i societetsparken.

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
1384	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
1385	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
1387	Acer platanoides	skogslönn	1980	öppen jord
1388	Acer platanoides	skogslönn	1980	
1391	Prunus padus	Hägg	1980	öppen jord
1395	Acer platanoides 'Globosum'	Klotlönn	1980	öppen jord
1396	Acer pseudoplatanus 'Rott'	sykomorlönn	1980	öppen jord
1397	Acer platanoides 'Faassens Black'	blodlönn	1980	öppen jord

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt	Ålder/	Anmärkning
------	--------------------	---------	--------	------------

		Namn	planteringsår	
1398	Acer platanoides 'Faassens Black'	Blodlönn	1980	öppen jord
1399	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13101	Acer platanoides	skogslönn	1940	gräs
13102	Aesculus hippocastanum	hästkastanj		gräs
13103	Fraxinus exelsior 'Pendula'		1940	öppen jord, måste vara betydligt äldre - enligt fotografiet i fig. som är kring år 1900 .
13105	Tilia	Lind	1940	gräs
13106	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	Hård grusyta
13107	Tilia	Lind	1940	Hård grusyta
13108	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	Hård grusyta
13109	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	Hård grusyta
13110	Betula pendula	vårtbjörk	1940	Hårt gräs
13111	Fagus sylvatica	Bok	1940	Hårt gräs
13112	Fagus sylvatica	Bok	1940	Hårt gräs
13113	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	öppen jord
13116	Sorbus intermedia	Oxel	1940	öppen jord
13119	Fraxinus exelsior	Ask	1940	öppen jord
13120	Sorbus intermedia	Oxel	1940	öppen jord
13160	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	Hård grusyta
13161	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13162	Tilia platyphyllos	bohuslind	1940	gräs
13164	Prunus ceracifera	körsbärspplommon	1980	gräs
13166	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13167	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13168	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13171	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13172	Tilia x vulgaris	Parklind	1940	gräs
13174	Tilia x vulgaris	Parklind	1940	gräs
13200	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13201	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13202	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13208	Fraxinus exelsior	Ask	1940	gräs
13209	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13210	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13211	Sorbus intermedia	Oxel	1940	gräs

Södra delen

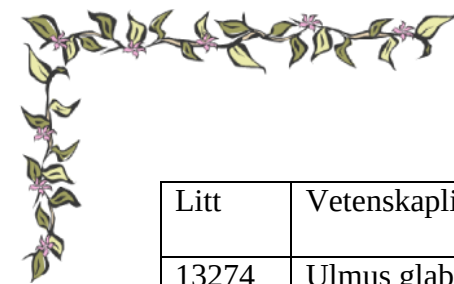

Figur 45. Södra delen av societetsparken.

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
13196	<i>Ulmus glabra</i>	skogsalm	1940	gräs
13197	<i>Aesculus hippocastanum</i>	hästkastanj	1940	gräs
13203	<i>Crataegus oxyacantha</i>	rundhagtorn	1940	gräs
13204	<i>Tilia x euchlora</i>	glanslind	1940	gräs
13205	<i>Tilia platyphylla</i>	bohuslind	1940	gräs
13206	<i>Acer platanoides</i>	skogslönn	1940	gräs
13207	<i>Picea pungens</i>	blågran	1940	gräs
13212	<i>Sorbus intermedia</i>	oxel	1940	gräs
13213	<i>Sorbus aria</i>	vitoxel	1940	gräs
13214	<i>Sorbus intermedia</i>	oxel	1940	gräs
13215	<i>Sorbus intermedia</i>	Oxel	1940	gräs
13216	<i>Acer campestre</i>	naverlönn	1940	gräs
13217	<i>Ulmus glabra</i>	Skogsalm	1940	gräs
13218	<i>Betula pendula</i>	vårtbjörk	1940	gräs
13219	<i>Ulmus glabra</i>	Skogsalm	1940	gräs
13221	<i>Ulmus glabra</i> 'Exoniensis'	pyramidalm	1940	gräs
13222	<i>Acer platanoides</i>	skogslönn	1940	gräs
13223	<i>Ulmus glabra</i>	Skogsalm	1940	gräs
13224	<i>Aesculus hippocastanum</i>	hästkastanj	1940	gräs
13225	<i>Acer campestre</i>	naverlönn	1940	gräs

Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
13226	Fagus sylvatica	Bok	1940	gräs
13227	Fagus sylvatica	Bok	1940	gräs
13228	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13231	Tilia x vulgaris	Parklind	1940	gräs
13232	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13233	Tilia x vulgaris	Parklind	1940	gräs
13234	Acer campestre	naverlön	1940	gräs
13235	Ulmus glabra 'Exoniensis'	pyramidalm	1940	gräs
13236	Acer campestre	naverlön	1940	gräs
13237	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13238	Fagus sylvatica	Bok	1940	gräs
13239	Acer campestre	naverlön	1940	gräs
13241	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13242	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13243	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13244	Fagus sylvatica	Bok	1940	gräs
13245	Carpinus betulus	avenbok	1940	gräs
13246	Acer platanoides	skogslön	1940	gräs
13247	Carpinus betulus	Avenbok	1940	gräs
13248	Ulmus carpinifolia	Lundalm	1940	gräs
13250	Fagus sylvatica	Bok	1940	gräs
13252	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13253	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13254	Ulmus glabra 'Exoniensis'	pyramidalm	1940	gräs
13255	Carpinus betulus	Avenbok	1940	gräs
13256	Ulmus glabra 'Exoniensis'	Skogsalm	1940	gräs
13257	Acer platanoides	skogslön	1940	gräs
13258	Fagus sylvatica	Bok	1940	gräs
13259	Ulmus carpinifolia	Skogsalm	1940	gräs
13260	Ulmus carpinifolia	Skogsalm	1940	gräs
13261	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13263	Fagus sylvatica	Bok	1940	jord
13264	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	jord
13265	Sorbus intermedia	Oxel	1940	jord
13266	Sorbus intermedia	Oxel	1940	jord
13267 - 13269	Ulmus glabra	Skogalm	1940	3 st. i jord
13270	Acer pseudoplatanus	sykomorlön	1940	jord
13271	Acer pseudoplatanus	sykomorlön	1940	jord
13272	Ulmus glabra	Skogalm	1940	jord
13273	Ulmus glabra	Skogalm	1940	jord

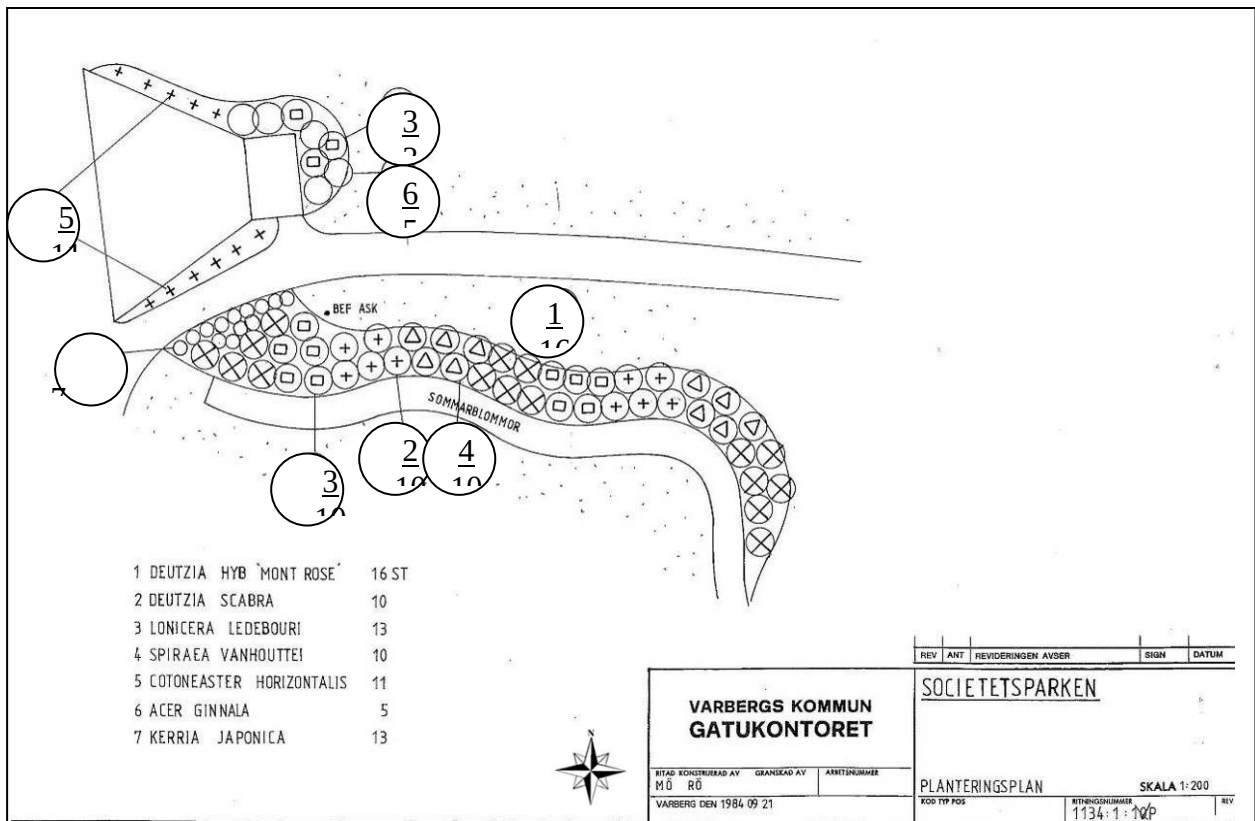
Litt	Vetenskapligt Namn	Svenskt Namn	Ålder/ planteringsår	Anmärkning
13274	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	jord
13275	Tilia platyphylla	bohuslind	1940	jord
13276	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13277	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13278	Sorbus intermedia	Oxel	1940	gräs
13279	Ulmus carpinifolia		1940	gräs
13280	Tilia x vulgaris	Parklind	1940	gräs
13281	Sorbus intermedia	Oxel	1940	gräs
13282	Tilia x vulgaris	Parklind	1940	gräs
13283	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13284	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13285	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13286	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13287	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13288	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13289	Tilia x euchlora	glanslind	1940	gräs
13290	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13291	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
19232	Sorbus intermedia	Oxel	1940	gräs
13293	Tilia x vulgaris	Parklind	1940	gräs
13294	Ulmus glabra	Skogsalm	1940	gräs
13295	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13296	Betula pendula	vårtbjörk	1940	gräs
13297	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
13298	Aesculus hippocastanum	hästkastanj	1940	gräs
20006				
20807	Okänd			
21461				
22247				
22265	Okänd			
22527				

Övriga lignoser

Med följande listor och planteringsplaner vill jag visa på hur några av planteringarna ser ut idag. De flesta av dessa växtlistor går inte att direkt jämföra med några äldre växtlistor. Däremot går det att jämföra listan över rosor med den lista som redovisas på sidan 21.

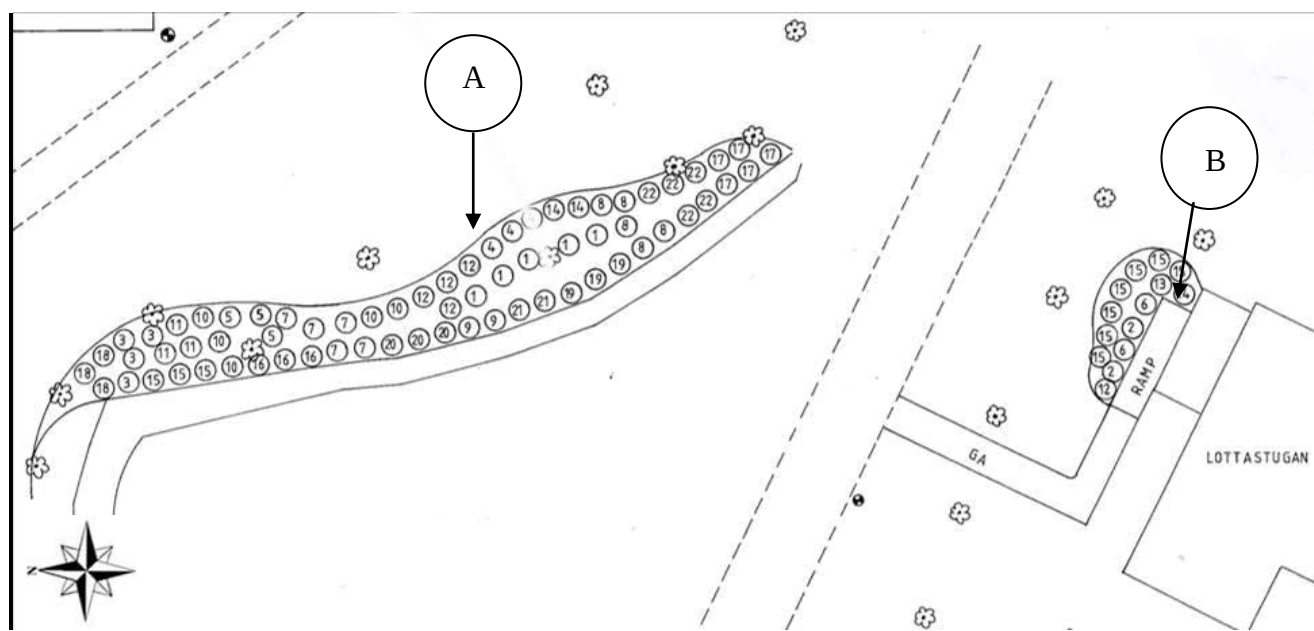
Söder om musikestraden

Figur 46. Planteringsplan över rabatterna närmast kring musikestraden. Källa: Varberg, Varbergs kommun, Gatuförvaltningen.

Namn	Antal/st
1. Deutzia hybrida 'Mont Rose'	16
2. Deutzia scabra	10
3. Lonicera ledebourii	13
4. Spiraea vanhouttei	10
5. Cotoneaster horizontalis	11
6. Acer ginnala	5
7. Kerria japonica	13

Planteringen vid musikestraden och lottastugan

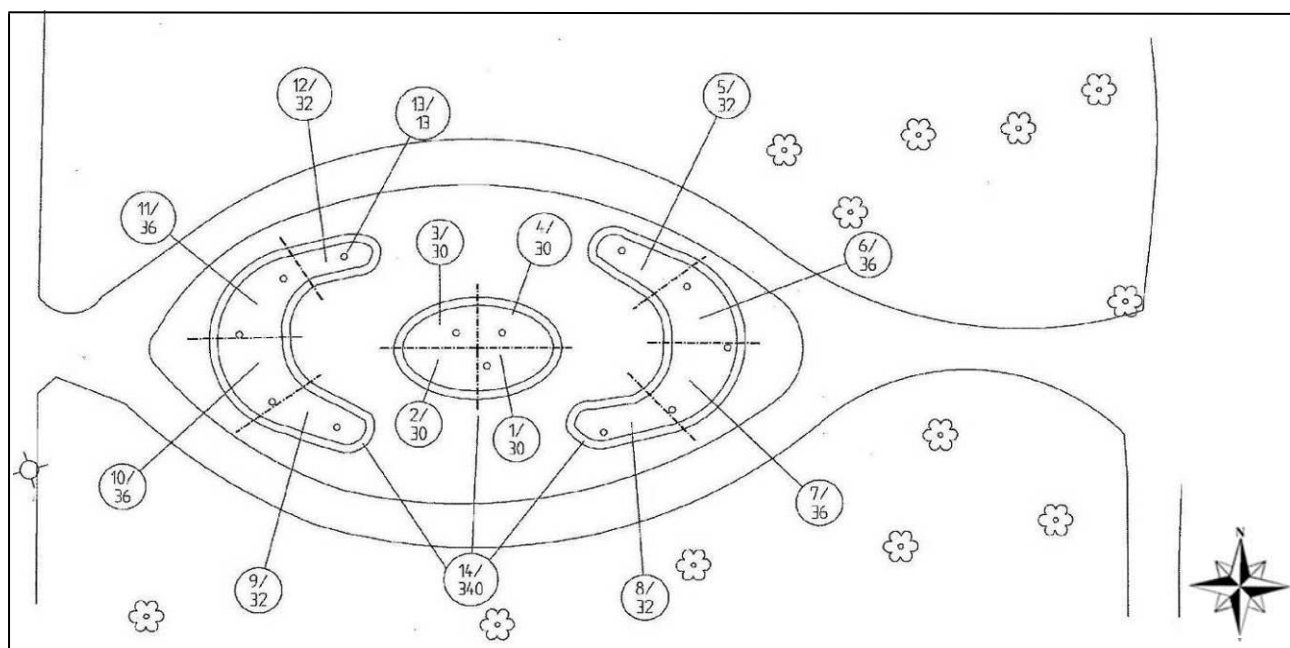

Figur 47. Planteringsplan över området kring Lottastugan och Musikestraden. Rabatten märkt A är en fortsättning på en längre rabatt, i fig. 37 Källa; Varberg, Varbergs kommun, Gatuförvaltningen.

Namn	Antal
1. Amelanchier laevis	5
2. Aronia pfrunofolia	3
3. Cercidiphyllum japonicum	5
4. Cornus florida	3
5. Cornus kousa	3
6. Cornus mas	2
7. Euonymus europaeus	5
8. Kerria japonica 'Pleniflora'	5
9. Hydrangea macrophylla 'Grandiflora'	3
10. Ligustrum vulgare 'Atrovirens'	5
11. Lonicera macckii	3
12. Lonicera tatarica 'Arnold Red'	6
13. Philadelphus virginialis	1
14. Ribes sanguineum	4
15. Stephanandra incise	12
16. Symphoricarpus orbiculatus	5
17. Syringa chinensis	5
18. Syringa josikaea	5
19. Viburnum burkwoodii	3
20. Viburnum farreri	3
21. Viburnum onondaga	2
22. Virburnum opulus 'Roseum'	5

Rosariet

Figur 48. Rosariet, Källa: Varberg, Varbergs kommun, Gatuförvaltningen

Rosengården finns kvar än idag. De förändringar som skett kan ses på nedanstående fotografier. Det finns inga bevarade dokument över de rossorter som planterades under 1880-talet, man kan därför bara anta att det planterades sådana sorter som var mycket populära just då. Kanske växte det fortfarande rosor av sorten Rosa La Reine som hade planterats under 1850- talet, jämför med fig. 16 på sidan 20. Nedan redovisas en lista från 2001 med rosor och perenner. De sorter som finns på listan är de som växer där i dag.

Ros- och perennlista från År 2001.

Namn	Antal
1. Rosa 'Ingrid Bergman'	44
2. Rosa 'Polarstern'	40
3. Rosa 'Erotica'	32
4. Rosa 'Alexander'	32
5. Rosa 'Bangsboo'	32
6. Rosa 'Bella Rosa'	30
7. Rosa 'Imperial Place'	30
8. Rosa 'Europeana'	30
9. Rosa 'Lilli Marleen'	32
10. Rosa 'Heidekind'	36
11. Rosa 'Tip Top'	36
12. Rosa 'Nina Weibull'	32
13. Rosa 'SchneeWittchen' Stam	13
14. Nepeta Fassenii	340

Skötsel av dagens park

Societetsparken ägs idag, 2008, liksom de flesta andra parker i Varberg av staden.

Det är Gata- och parkavdelningen som har hand om skötseln av alla stadens parker idag.

Mellan 1902 och 1941 var det, det stadsägda, badbolaget som hade hand om skötseln. Men så 1941 så tog stadens dåvarande stadsträdgårdsmästare och den dåvarande skötselavdelningen över skötseln.

Det har funnits fyra stycken stadsträdgårdsmästare sedan år 1941 då stadens tog över;

Oskar Johansson	1941 - 1965
Sigvard Gustavsson	1965 - 1971
Nils Gustavsson	1971 – 1985
Rune Österberg	1985 -

De flesta av stadsträdgårdsmästarna har tagit steget upp från att ha varit parkarbetare i staden. Många är också de parkarbetare som arbetar med parken idag, ett par stycken lite mer än andra och som kan lite mer om just Societetsparken.

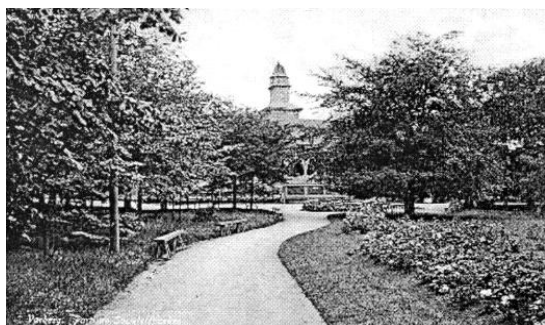
Parken i jämförelse mellan idag och ”gårdagen”

Entrén i öster

Figur 49. Den röda markeringen visar entrén i öster.

Gångsystemet har ändrats från och till i Societetsparken. Under 1920-talet, (fig. 49), slingrade sig gångarna fortfarande fram i parken mellan de olika grönyrtorna och parken upplevdes som lummigare. Även en lång rabatt, troligtvis med rosor, löper utmed hela gången fram till grusplanen framför societetshuset. Lummigheten beror nog främst på att trädkronorna var lägre men också på att det fanns ett större antal träd än vad det gör idag.

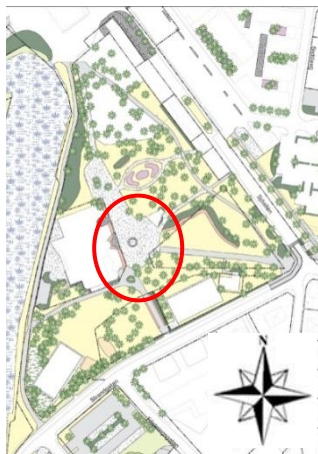
Figur 50. 1920-tal. Entrégången från öster. Källa: Varberg, Läns museet i Hallands bildarkiv, regnr: F1996.

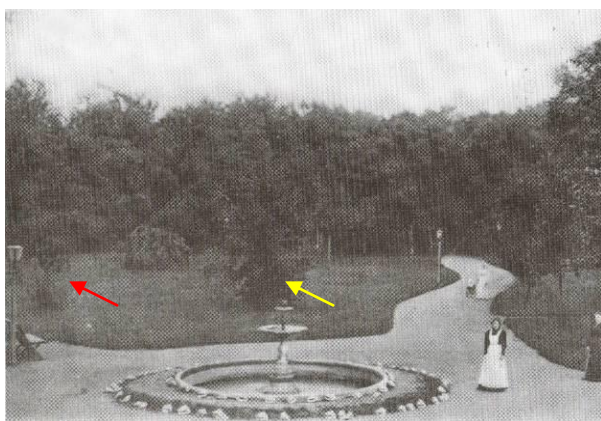
Figur 51. Samma entré som i fig. 40, år 2008, något längre öster ut. Fotografi: Kristina Gustavsson, Varberg, 2008

Idag är gångarna betydligt rakare och de flesta av dem har också breddats för att större fordon lätt ska kunna ta sig fram i parken. Utmed den stora entrégången i öster, (fig. 50), har den långa rosenrabatten tagits bort. Även bänkarna, som förr var placerade utmed gången är borta. Träden har fått en högre stamhöjd och öppenheten under trädkronorna är tydlig och vägen har blivit rakare. Tornet på societetshuset syns inte alls idag på samma sätt från entrén som förr. Däremot syns musikestraden väldigt väl när man passerar förbi utanför parken.

Västra delen med springbrunn, grusyta och grönyta

Figur 52. markeringen visar området bredvid musikestraden i det område jag kallar det västra.

Figur 53. Troligen 1890-tal, Mitt i bild står den då unga blodboken som så tragiskt behövde sågas ner på 1980- talet . Fotografi ur: Lundgren, Carl-Anders, 2003

Figur 54. Hängasken står till höger om musikestraden bakom ett lägre buskage. Rödeken står i mitten, mellan gatulampan och flaggstången. Fotografi: Kristina Gustavsson, 2008

En hängask skymtar fram alldeles till höger om musikestraden i fig. 53. Det kan vara det exemplar som syns längst till höger i fig. 52. Efter gjorda mätningar visar stammen på hängasken ett stamomfång på ca 200 cm. I mittersta grönytan framför grusplanen har det planterats en hel del buskar framför träden. Antagligen har detta gjorts för täta till i parken.

Figur 55. Den gamla ståtliga hängasken
Fotografi: Kristina Gustavsson, 2009

Figur 56. Parken runt 1900 ses här ifrån öster. Källa: Persson och Lundgren, 1995

Jämför vi vykortet i fig. 55 (gul pil) med fotografiet i fig. 52 så står hängasken på exakt samma plats idag år 2009. Den gamla blodboken, se fig. 52, som togs bort på 1980-talet, ersattes av en rödek som syns i fig. 53. Det var många träd som strök med då pga. att man upptäckt att marken var vattensjuk. Blodboken växte nästan exakt på samma plats som rödeken gör idag.

Blodboken hade blivit ett samlingsställe för många som skulle träffas för att sedan fortsätta in och förlusta sig i Societetsrestaurangen eller skynda vidare någon annanstans. Ett och annat märke ristades också in i barken. Det var därför många som tyckte det var ledsamt att den behövde tas bort.

I bakgrunden på fotografiet i fig. 52 finns ett tätt parti av träd och detta upplevs som mycket glesare idag jfr med fig. 53.

Rosariet

Figur 57. Röd markering visar rosariets läge

Figur 58. Västra ingången till rosariet. under 1910-tal. Fotografi: Mathilda Ranch

Figur 59. Östra ingången år 1926. Formen på rabatten är något annorlunda än idag. Fotografi: T Hartman, Borås

Figur 59 visar hur det ser ut i rosariet i dag. Jämför man detta fotografi med det från 1910-tal i fig. 57 och år 1926 i fig. 58 så kan man se att en liten smal gång har ersatt den bredare promenadväg som fanns förr. Borta är också de en gång så vackra portalerna med klängväxter, troligen pipranka³², som planterades för att slingra sig upp för att rama in ingångarna till rosariet. Dessutom är formen på rabatterna annorlunda.

Figur 60. Rosariets utseende som det ser ut idag år 2008. Fotografi: Kristina Gustavsson, Varberg, 2008

³² Kjell Lundquist, 2009-06-03 Samtal

Grusplanen framför societetshuset

Figur 61. Springbrunnen mitt på grusytan framför societetshuset

Vid fortsatta jämförelser i parken så har den förut så vackra gamla springbrunn (fig. 52) behövt bytas ut. Efter att ha blivit glömd utomhus en vinter under tidigare delen av 1970-talet, så rostade den sönder och fick tas bort för all tid.

Den ersattes med en enklare springbrunn där karet var av plast, se fig. 58. Tyvärr så upplevdes ljudet från plaskandet inte behagligt, det var många som tyckte att plaskandet lät alldeles för högt. Därför ersattes även denna springbrunn och en ny installerades 1985. Denna springbrunn som, står där än idag, är smyckad med en stensulptur, kallad *Vattenstenar* och är skapad av Matti Rylander.

Denna nya springbrunn, med sina stensulpturer i fig. 62 som står i societetsparken idag verkar på något sätt inte höra hemma där, i alla fall inte stilmässigt. Argumenten för att denna nya brunn skulle placeras i societetsparken var att det skulle vara en intressant idé att visa upp att Varberg en gång i tiden hade en mycket framgångsrik stenindustri.

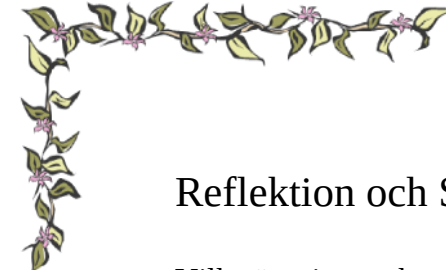
Det ska sägas att de som tog detta beslut inte har någon egentlig kunskap i trädgårdshistoria eller trädgårdsrestaurering. Säg vad man vill om denna skulpturala stenformation till brunn, men jag skulle önska att den kunde placeras på en annan plats mer lämpad för detta ändamål och där den skulle komma mer till sin rätt.

Figur 62. Året är 1984. Denna springbrunn fick ersätta den äldre i gjutjärn som hade rostat sönder. Även den här fick bytas ut pga. att ljudet från plaskandet var för högt
Källa: *Varberg då och nu*, Varbergs fotoklubb

Figur 63. Denna springbrunn med stenformationer *Vattenstenar* och är skapad av Martti Rylander. Brunnen installerades 1985. Fotografi: Kristina Gustavsson, 2008

Reflektion och Sammanfattning

Vilka är mina tankar och reflektioner om mitt Examensarbete och Societetsparken?

Denna park, en gång så sprudlande av liv om dagarna, har förlorat sina glansdagar. Nog görs det en hel del för att den ska leva upp om sommaren igen men den nyttjas inte på sitt allra bästa sätt. Den skulle kunna användas på ett sådant sätt att fler besökare skulle kunna hitta hit. Visst, det är en mindre park men platsen den ligger på är mycket bra när det gäller att fånga upp hitresta turister. Med sitt läge alldeles intill fästningen, småbåts- och färjehamnen så finns det ju knappt ett bättre läge. Givetvis så gäller detta även för staden Varbergs innevånare, (med omnejd).

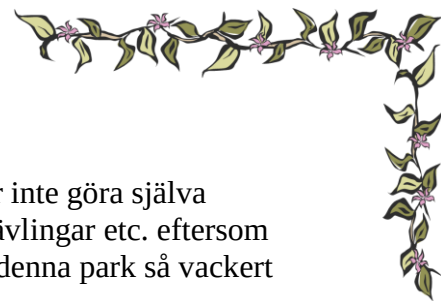
Under ett par återkommande kvällar under sommaren bjuds det på musik i parken. Bangolfen drar väl dit en del spelsugna och en och annan sporttävling går också genom parken. Dessa nämnda aktiviteter samt en del utställningar som görs i Lottastugan gör dock inte att man stannar till i parken för dess egen skull. Det Societetsparken behöver är kanske något slags eget ”varumärke” som bara står för parken. Kanske skulle någon större Caféverksamhet i samband med någon slags underhållning såsom exempelvis ”Lunchteater” eller historiska berättelser utomhus i parken mm kunna ordnas, och varför inte återkommande guidening bland parkens växtlighet. Det finns säkert ett och annat man kan berätta om den både om dagens park och gårdagens.

Om jag hade kunnat få göra något i parken så skulle jag allra först göra något åt den inte så tidenliga fontänen med stensulpturer som står där idag och istället ersätta den med något som går mer i stil med det vackra societetshuset. Jag skulle också göra något åt det ”skjul” som idag är musikestrad. Tänk att kunna renovera den i en stil liknande den som fanns förr, med det menar jag inte att skapa en illusion utan bara det att även den byggnaden skulle få en liknande stil som själva societetshuset så att de ”passar ihop”. Att sedan kunna ha den vackert smyckad hela sommaren skulle vara en pluspoäng, tyvärr skulle väl detta inte få vara ifred för alla ”onyktra ungdomar” som frekventerar parken under Fredags- och Lördagskvällar under sommarsäsong då det är dans i Societetsrestaurangen.

En och annan berså, som det fanns förr, skulle jag nog också vilja anlägga, där man kunde sitta och njuta av en fika och, givetvis, grönskan i parken. De som skulle förestå Caféverksamheten som jag nämnde tidigare skulle också kunna tillhandahålla picknickkorgar för en skön, avstressande stund på en filt i det gröna så som det gjordes när det begav sig under parkens glansdagar. J

Jag skulle även göra mer markerade gränser än de som finns där idag. En lägre häck utmed Sjöallén, (den gata norr om parken som vetter mot hamnen), skulle skapa en bättre rumslighet i parken. Idag finns det en känsla av öppenhet mot hamnen och havet som gör att man inte vet var parken egentligen börjar och slutar. I södra delen av parken finns dock fortfarande en hagtornshäck som förr, men den är lite uppblandad med annat växtmaterial som ger den ett något ovårdat intryck. Även vid entrén i norr finns det ett buskage av blandat växtmaterial samt ett trist staket med **fårstaket**.

Även på vintern skulle den kunna bli mer frekventerad och inte behöva ligga så öde. Parken var ju inte från början en park som frekventerades under vintern men jag tycker ändå att den skulle kunna gå att nyttjas även vintertid. Visst görs det en del i själva Societetshuset

undervinterhalvåret. Men det är bara vid ett par enstaka tillfällen. Varför inte göra själva parken till en vinterpark också. Det är dock inte så lätt att anordna skidtävlingar etc. eftersom det så sällan finns snö här. Men det går ju att göra annat under vintern i denna park så vackert belägen intill havet.

Sammanfattning

Varbergs Societetspark var från början en fästningsäng/slätteräng som ägdes av Konsul P Bagge. Hade inte Bagge donerat denna mark till staden Varbergs planteringskassa på 1850-talet så hade det kanske aldrig blivit en park. Denna park anlades från början till att bli en promenadpark i anslutning till de båda badhusen. Att den sedan blev Varbergs nya brunn- och badhuspark under 1880-tal beror på att Varbergs gamla brunns- och badhuspark inte var stor nog att hysa alla besökare. Att Societetsparken utvecklades till brunns- och badhuspark är även det Konsul Bagges förtjänst tillsammans med stadens då välkände och respekterade Apotekare, B T Santesson. Dessa herrar tillhörde stadens borgerlighet och det var denna krets av borgerliga herrar som beslutade om det mesta som var viktigt i staden.

Vad som framkommit i mitt forskande är att denna park fick en utformning liknande en engelsk park med vindlande gångar och träd i grupperingar mitt i gräsmattorna istället för att plantera träd i raka rader som var mer vanligt.

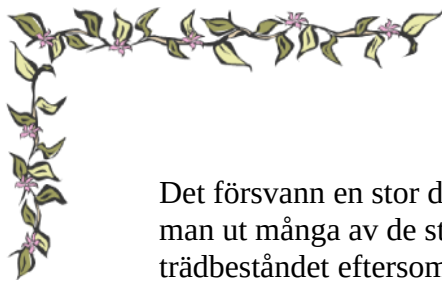
Det har varit svårt att spåra parkens tidiga historia. Det finns många personer som kan mycket om stadens historia och men dessvärre inte så mycket om Societetsparkens växtmaterial. Det är inte någon som vet när de tidiga förändringarna skedde i denna park och det kan bero på att parken var i privat ägo fram till 1902. Detta år vräktes det privata badbolag som haft hand om driften av badhusen och skötseln av parken och dess byggnader. Det har därför inte heller gått att spåra den egentliga arkitekten till själva parkdelen då parken blev brunns- och badhuspark under 1880-tal. Däremot vet man att Bagge och Santesson sannolikt hade ett finger med i spelet eftersom de tidigare rest ut i Europa för att finna en lämplig park som skulle stå modell för Engelska parken som anlades på 1860-talet och ligger alldeles intill Societetsparken.

Det är bara byggnadsarkitekten som har gått att finna av arkitekterna och det var den då mycket välrenommerade och anlitade, arkitekten Adrian Crispin Pettersson, Göteborg, som ritade societetshuset och vattenpaviljongen.

Att det inte gått att finna några större mängder av äldre dokument innehållande växtmaterial kan bero på att det inte var så intressant att protokollföra detta vid sammanträden mm, dessutom var det ju trädgårdsmästarens/ parkskötarens uppgift att sköta anskaffandet och planterandet av växterna. En del växter har jag dock hittat i olika arkiv men det är inte fullständiga uppgifter.

Jag har funnit att det exemplar av *Fraxinus excelsior* "Pendula" i parken måste härstamma från sekelskiftet runt 1900. Detta trädexemplar finns med i listan över trädbeståndet i parken som jag redovisar i kapitel 4. Det finns också med på ett par fotografier som jag också funnit. Det är ett av två exemplar som måste ha planterats i och med societetshuset tillkomst.

Parken har genomgått en stor förändring när det gäller antalet trädexemplar. Under sin glansperiod runt år 1890 fanns det betydligt fler träd i parken. Dessutom fanns det ett större mellanskikt av trädskronor. Även antalet buskage har minskat. Det talas om att det funnits bersåer där man kunde sitta och dricka kaffe. Dessa är helt borta idag.

Det försvann en stor del träd under 1940-tal och 1970-tal. På 1940-talet gallrade man ut många av de stora träd som tycktes ha gjort sitt. Dessutom tunnade man ut trädbeståndet eftersom det tycktes finnas alldeles för många träd.

På 1970- och 1980-talet gjorde man nygallringar. Många av träden visade sig vara skadade pga. vattensjuka. Detta gjorde att man undersökte marken som visade sig vara väldigt vattensjuk. Kanske hör det ihop med att det i Parkens tidiga ungdom låg ett träsk alldeles intill. Träsket åtgärdades dock när parken övergick från att vara promenadpark till att vara brunnspark. Hade man upptäckt den vattensjuka marken mycket tidigare så hade kanske en del träd kunnat få stå kvar betydligt längre.

I listan över trädbeståndet i Societetsparken, finns det också flera andra exemplar som mycket troligt är äldre än år 1940 som angetts i listan. Detta har bekräftats av Stefan Larsen på Gata och Park.

Förändringar i gångsystemet har gjorts. Det går, med hjälp av ett par tidigare stadsplaner, att utläsa när detta hände. Vad gäller uträtningen av gångsystemet sådant det ser ut i dag så kan den förändringen ha gjorts så sent som på 1970-talet då man började asfaltera vissa gångar/vägar i parken. Denna asfaltering och uträtning av vägar och gångar gjordes för att underlätta för arbetsfordon mm. att kunna komma in i parken.

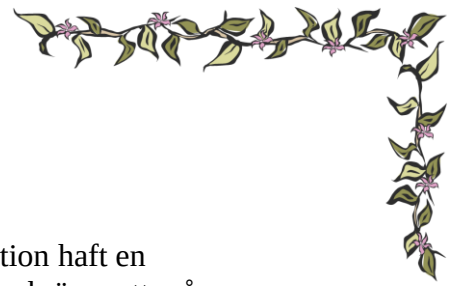
Ett par strödda uppgifter om personer som arbetat i parken har jag hittat. Några få namn på parkarbetarna finns annars göms de bakom rubriker såsom; karldagsverke, soldatdagsverke eller fruntimmersdagsverke.

När det gäller bevarandet av parken var det väl likadant på ”den tiden” som det är i dag, - att ”det som finns alldeles för nära inpå oss” inte anses fint nog att bevara eller göra anteckningar om”. Vi kanske kan se till oss själva och vår nutid när det gäller bevarandet av t ex. 1960-talets ”miljonprojekt”. Hur många skulle idag tycka att dessa vore något att bevara för eftervärlden? Hur kommer framtidens befolkning tänka om oss och hur vi gör?

Det finns inte så mycket kvar av det ursprungliga utseendet i societetsparken. Inte heller själva societetshuset är sig likt då det genomgått flera renoveringar och ombyggnationer, både ute och inne. Huset är det enda som idag har någon form av bevarandestatus och då är det egentligen bara själva fasaden i viss mån. De som drivit restaurangen på senare tid har t ex låtit bygga till ett par terrasser både på fram- och baksida. De har även byggt in vissa delar och satt in glastrutor.

Mycket av den utformning och det material som finns i societetsparken i dag kom till under 1970-talet. Under 1970-talet var det kanske inte så många som tog hänsyn till den bevarandeaspekt som idag ser ut att få mer och mer utrymme. Men det är inte heller idag säkert att man vill göra så mycket som man kanske borde för att bevara något för eftervärlden. Att bevara något kan idag kosta mycket pengar.

Dessutom tillkommer också frågan på vilket sätt man ska bevara något för eftervärlden. Ska man restaurera, renovera, bevara det som finns kvar, göra något helt nytt eller inte göra något alls? Ska man följa alla rekommendationer som Florensdokumentet hänvisar till när det gäller historiska gröna miljöer, kan det nog vara många av de som ansvarar för parker eller andra gröna miljöer, som tycker att det är krångligt och dessutom dyrt.

Har jag nått fram till de mål jag ställde upp?

Under arbetet med Societetsparken i Varberg har sökandet efter information haft en betydande roll. Metoden jag använt när jag samlat information om parken kräver att många timmar ägnas åt arkiv- och litteraturstudier. Dessutom har mycket tid lagts på samtal med berörd personal som idag sköter om parken och personer som känner till Varbergs historia.

Allt det insamlade materialet, tillsammans med de samtal jag har haft, har sedan legat till grund för mitt examensarbete. Med Florensdokumentet i bakhuvudet har jag under arbetets gång försökt komma fram till ett tillfredställande resultat. Jag har fått svar på de frågor som jag ställde upp i samband med mitt mål och syfte. Det gör att jag måste känna mig nöjd. Jag skulle säkert kunnat hitta mer användbart material om jag grävt djupare, men det tar sin tid och någonstans måste gränser dras. Kanske kan jag ha inspirerat någon annan till att forska vidare om parken.

Jag har medvetet inte gett några förslag på förändringar i parken i mitt undersökande arbete. Det beror till största delen på att mycket redan är förändrat i parken och därför finns det inte så mycket att bevara. Däremot ger jag min syn på ett par områden som skulle kunna förändras för att få tillbaka lite av den forna glansen. Om det sedan är en pastisch eller inte får de mer kunniga, inom Trädgårdsrestaureringens arbete, avgöra.

Det första jag tänker på är att flytta den nuvarande utsmyckningen ”Vattenstenar”, som är placerad på grusplanen framför societetshuset. Den bör flyttas till en för ändamålet mer passande plats och i stället ge rum för en liknande fontän i gjutjärn som fanns under tidigt 1900-tal. Det andra är att få tillbaka de vackra portaler som tidigare smyckade och framhävde entréerna in till rosariet. Något annat som ytterligare skulle kunna gynna parken är att anlägga någon form av berså där man njuta av en härlig fika eller sin medhavda picknick.

Till sist, parken behöver kanske få en mer markerad gräns på de ställen som det är helt öppet på idag. Det skulle höja parkens värde och dessutom skulle den få tillbaka lite av den rumslighet som fanns förr. Det fanns ju tidigare ett staket runt parken och en Hagtornshäck på ett par ställen. Jag menar inte att man skulle stänga till parken helt för idag finns det ju en viktig aspekt att ta hänsyn till; Den personliga tryggheten. Det jag menar är att helheten skulle bli bättre.

Dessa förslag tycker jag kan bara ge societetsparken ett större attraktionsvärde och det kan inte bli så mycket högre kostnader för skötsel och anläggning än vad kostnaderna är idag. Anläggandet av en ny fontän skulle kunna sponsras av privatpersoner, vilket redan görs i parken idag, då ett par träd har blivit skänkta eller sponsrade.

Att veta vad som är relevant och inte för arbetet tycker jag har varit det svåra eftersom viljan att åstadkomma ett bra arbete har varit min stora ledstjärna. Något annat jag tar med mig som en viktig erfarenhet är att inte yrkesarbeta samtidigt som man skriver en uppsats. Det har dragit ut mycket på tiden. Arbetet har varit roligt men ibland har jag dock uppgivit konstaterat att de timmar jag har lagt på arkiv- och litteraturstudier inte gett någon information som varit relevant för mitt arbete. Då har det också varit motigt att fortsätta. Men skam den som ger sig och nu är arbetet i hamn. Dessutom har jag fått mycket till skänks när det gäller Varbergs stads historia. Det är en kunskap som någon aldrig kan ta ifrån mig.

Källor och Litteratur

Tryckta källor och litteratur

Grimbeck, Lars och Gustavsson, Stefan, 1995, *Varbergsbygd - sevärdheter och kulturmiljöer*, Förlag Utsikten, Varberg

Hallands nyheter, 1939-04-01. Referat från Fastighetsägareföreningens Samanträde ”på fredagen”.

Jern, Henrik, 1983. *Vandringar i Varberg, Stadshistoria kring miljöer och människor*, Förlag Hallands Nyheter AB, Falkenberg

Jern, Henrik, 1987. *Varberg – så klart*, CAL-förlaget, Varberg

Korhrnen, Jorma, 2006. *Följ med till – Varberg och dess historiska gator, bebyggelse människor och händelser*, Bokförlaget Skrivarklippan, Varberg

Levertin, Doktor Alfred, 1990, faksimilupplaga, *Varbergs Hafskuranstalt En kortare monografisk skildring*, CAL-förlaget, Varberg, [originalutgåva 1888, Stockholm].

Lundgren, Carl Anders, 2003. *I Murgrönans svalkande skugga*, Förlagshuset IVY, Varberg

Nilsson, Anna-Lena, 2006., *Fröken Matilda Ranch – Fotograf*, Förlag Läns museet, Varberg, Varberg Årsbok Varbergs Museum

Persson, Bengt-Arne, 1995. *Varberg Stad vid västerhavet*, CAL-förlaget, Varberg

Roth Kronvall, Martin, 2004, *Svenska Bad, Forum*, Stockholm

Wallin, J, 1970, faksimilutgåva, Hans Koch, Bielefeld, *Beskrifning öfver Badorterna å Sveriges vestra kust- Handbok för Badgäster*, [Originalutgåva, Oscar Lamms förlag, Göteborg 1858,]

Varbergs fotoklubb, 1985, *Varberg då och nu*, Varberg

Otryckta källor

Göteborg, Riksarkivet, Adrian Crispin Peterssons arkiv, Societetsparken, Varberg.
Tuschrutningar

Varberg, Gatuförvaltningen, Andreas Lindqvist

Varberg Gatuförvaltningen, Kartaavdelningen

Varberg, Kommunarkivet, Badstyrelsens arkiv

Varberg, Kommunarkivet, Småfåglarnes Venners arkiv

Varberg, Lantmäteriet, Kartavdelningen, Stadsplaner

Varberg, Läns museet Hallands arkiv, Kartor, Fotografier, Ritning och skrivet arkivmaterial

Muntliga källor

Larsen, Stefan, Gata och Park-avdelningen, Varbergs kommun, löpande kontakt under tiden 2008-03 - 2009-04.

Lundgren, Carl- Anders, Bokförläggare och författare, Varberg. Ett flertal kontakter under tiden 2008-03 – 2009-05

Nelje, Gert, Historiker, Varberg, 2008-04-25, rundvandring med samtal i Societetsparken.

Persson, Bengt-Arne, pensionerad Intendent på läns museet i Halland. Ett flertal kontakter under tiden 2008-03 – 2009-05

Internetbaserat material och digitala databaser

Adress (URL): www.ilhage.se/arkitekt/index.html ägs av Lena Ilhage

Adress (URL): www.kartor.eniro.se

Fotografi: Kristina Gustavsson, Varberg, 2009